БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1971 ЧЫЛ
ИЮНЬ
10
ЧЕТВЕРГ
№ 139 (8599).

«Союз-11» космос кораблиниң экипажы (солагай талазындан оң талазынче) корабльдиң командири Г. Т. Добровольский, бортинженер В. Н. Волков, инженер-шенекчи В. И. Пацаев. (СЭТА-ның фотохрониказы).

СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШТЫ КАЛБАРТЫЫЛЫҢАР!

ТЫВА АССР-НИҢ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРЫНЫҢ 1971 ЧЫЛДА СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИ

Тыва АССР-ниң ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин политиктиг болгаш күш-ажылчы улуг көдүрлүүшкүн-биле чаңгыс эп-сеткилдиг хүлээп алган. Съезд мурнунуң социалистиг чарыжынга бүгү массаларны хаара тудкаш, социалистиг хүлээлгелерин үлетпүрнүң база улус ажыл-агыйының өске-даа адырларының ... -биле чедиишкинниг күүсеткен.

Көдээниң ишчилери сүт, эът садарының бирги кварталдагы планын ажыр күүсеткен. Инитинң малының баш санын көвүдээн болгаш ооң продуктулуу бедээн. Часкы хову ажылдары мурнукузундан организастыг чоруп турар.

Чыл эгезиниң күш-ажылчы көдүрлүүшкүнү уламчылавышаан. Ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын бедидеринде ажыглаттынмаан курлавырлар ам-даа бар болуп турар. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң совет улустуң мурнунга салган сорулгаларын, ооң иштинде тоску беш чылдың баштайгы чылының планныг онаалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш, партияның болгаш чазактың материал-техниктиг дузаламчызын ажыглавышаан ажылчыннар, колхозчулар, инженер-техниктиг ажылдакчылар база албан-хаакчылар боттарының социалистиг хүлээлгелерин эде көрүп, 1971 чылда чаа бедиткен хүлээлгелерин алганнар.

ҮЛЕТПҮР

Продукция бүдүрериниң болгаш сайгарарының чыл планын декабрь 26-да күүседир. Пландан ажыр 2 млн. рубльдиң продукциязын бүдүрер болгаш сайгарар, ооң иштинде 57 муң тонна хөмүрдашты, 2,6 млн. квт-шак электроэнергияны, 1160 тонна даг-дүгүн, 1 млн. тууйбуну немей бүдүрер.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планнаанындан 3 хуу болгаш эрткен чылдың деңнелинден 10 хуу бедидер.

1971 чылда 1 млн. квт-шактан эвээш эвес электроэнергияны, 700 тонна чижеглээн одаар чүүлдү камнап алыр. Ооң күзели-биле 500 муң рубльдиң орулгазын пландан ажыр алыр, чаартыкчы саналдарны бүдүрүлгеге шиңгээткениниң чылда 600 муң рубльди камнаар.

Бүдүрүлгеге күш-ажылды эртемге үндезилеп организастаарының 10 планын шиңгээдир, 900 ажылчынны чаа мергежилге өөредир, 1000 кижиниң мергежилин бедидер. 15 чаа хевирниң бараанын бүдүрүп үндүрер аргазын шиңгээдип алыр.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ

Тараа культураларының бир гектарга онааштыр дүжүткүрүн планда көрдүнгенинден 1 центнер бедидер. Күрүнеге пландан ажыр 25 муң тонна тарааны дужаар.

1560 гектар суггаттыг черлерни ажыглалга киирер. Культура-техниктиг ажылдарны чорудуп тургаш, 3200 гектар чаа черни ажыглалга дужаар. Колхозтарга болгаш совхозтарга 100 муң гектар одарларны сугландырар, өрүмнен каскан 71 кудукту туткаш ажыглалга киирип бээр.

Күрүнеге эът садарының чыл планын декабрь 20-ге, сүт садарының планын ноябрь 7-ге чедир күүседир, пландан ажыр 1000 тонна сүттү болгаш 20 тонна дукту садар.

Көдээ ишчилерниң культура-амыдырал байдалдарын экижидер сорулга-биле бо чылын 28 муң дөрбелчин метр шөлден эвээш эвес чурттаглга бажыңнарын, 600 олуттуг клубтарны, уруглар садтарын, 300 олуттуг ясличерни тудар, 500 малчын өрегелерни сууржуң амыдыралче шилчидер.

Республиканың «Сельхозтехника» каттыжыышкынының талазы-биле саарылга планын 107 хуу күүседир, пландан ажыр 400 муң рубльдиң бараанын саарар, мал фермаларын механизастаарының планының күүселдезин 136,0 хууга, механизастаттынган ажылдарының — 158, септелгениниң — 103,0 хуугa хандырар.

ТУДУГ

Тудуг-монтаж ажылдарының чыл планын декабрь 30-де күүседир. Хуусаа бетинде ажыглалга киирер тудуглар болза: 1854 уруг өөренир школалар, 600 сургуул өөренир профтехучилище болгаш политехникум бажыңнары, Хову-Аксында 500 олуттуг Культура бажыңы, Кызылда 240 орунуг эмнелге комплекизи, 700 олуттуг клубтар, школа назыны четпээн 190 уруг турар албан черлери, Ак-Довурак — Чадаана аразының 220 киловольт күчүлүг электри дамчыдылгазының шугуму. Пландан ажыр 12 км электри дамчыдылгазының шугумун туткаш, ажыглалга киирер, ол ышкаш 1200 квт-шак күштүг 12 подстанцияны база ажыглаарынга белеткээр. Көдээ черлерге 160 бажыңны электрижидер, 1100 дөрбелчин метр чурттаглга шөлүн болгаш 2 км кара шывыглыг оруктну пландан ажыр тудуп кылыр. Тудугга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планнаанындан 1 хуу бедидер.

Тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин пландан 0,1 хуу чиигедир. 200 муң кезектен эвээш эвес тууйбуну, 190 тонна цементини, 600 кубометр дилиг материалдарын камнап алыр.

ТРАНСПОРТ БОЛГАШ ХАРЫЛЗАА

Чүък сөөртүрүнүң чыл планын декабрь 29-та күүседир, 100 муң тоннадан эвээш эвес чүъктү, 1 млн. пассажирни пландан ажыр сөөртүп чедирер. Ажыл-агыйларда санаттынып турар бир машинага онаашты ажылдап, кылыышкынны 8 хуу, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 6 хуу бедидер. 450 тонна кывар-чүүлдү база 500 комплект автомобиль дугуйларын камнаар.

Агаар транспорту-биле пассажир саарылгазының планын декабрь 28-те күүседир, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планнаанындан 2 хуу бедидер болгаш 30 муң рубльдиң орулгазын немей алыр.

Хем транспорту-биле чүък сөөртүрүнүң чыл планын сентябрь 25-ке чедир күүседир болгаш экидирипшкинниң төнчүзүнге чедир 5 муң тонна чүъктү немей сөөртүр. Чүък сөөртүрүнүң бот-үнезин пландан 2 хуу чиигедир.

Харылзаа эргелелиниң бүдүрүлгелериниң орулга киирер планын 0,5 хуу ажыр күүседир, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 2 хуу бедидер, продукцияның бот-үнезин 1 хуу эвээжедир. Кызыл—Бай-Хаак—Хову-Аксы, Кызыл—Бай-Хаак — Самагалдай, Кызыл—Чадаана, Кызыл—Туран, Бай-Хаак —совхоз «Элегес» аразынга телефон харылзаазының четкизин туткаш, ажыглалга киирер. Сарыг-Сеп болгаш Тээли суурларга автоматтыг телефон станцияларын чаарткаш, ажыглалга дужаар. Ийи кезек черге турум харылзаа салбырларын немей ажыдар.

Транспорт болгаш харылзаа бүдүрүлгелеринге 180-ден эвээш эвес чаартыкчы саналдарны ажыглаар. 1200 чолаачыны болгаш септекчини белеткээр, массалыг профессияның 800 ажылчынының мергежилин бедидер.

КОММУНАЛ АЖЫЛ-АГЫЙ БОЛГАШ ЧОННУҢ АМЫДЫРАЛ ХАНДЫРЫЛГАЗЫ

Коммунал ажыл-агыйының чыл планын декабрь 23-те күүседир. Чурттаглга бажыңнарын, котельнаяларны, коммунал бүдүрүлгелерин кышка белеткээрин сентябрь 1-ге чедир доозар.

Чурттакчы чоннуң амыдырал хандырылгазының чыл планын декабрь 25-те күүседир 35 муң рубльдиң амыдыралчы ачы-дузазын планга немей көргүзер. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 1,7 хуу бедидер, ачы-дуза чедирериниң 12 чаа хевирин немей шиңгээдип алыр.

Социалистиг хүлээлгелерни республиканың үлетпүрүнүң, көдээ ажыл-агыйының бүдүрүлгелериниң, тудуг, транспорт, харылзаа, коммунал ажыл-агый болгаш чоннуң амыдырал хандырылга организацияларының коллективтеринге чугаалашкан болгаш бир эп-сеткил-биле хүлээп алган.

„САЛЮТ“ ОРБИТАЗЫН СОЛААН

Июнь 8-те башкарылгалыг «Салют» деп орбита станциязының амыдыралынга чугула болуушкун болган: станцияның орбитазын солаан. Космоста лаборатория Черни 200 км ажыг бедикте долганып турар. Ында планетаның газ хевирлиг «тыныжы» бар, молекулдар үүреңчилери, чамдык атомнар болгаш кезектер «Салюттуң» ужудуушкунун чоорту саададып турар, ынчангаш станцияның ужудуушкунунуң дүргени өскерлип турарындан ооң орбитазы чавызап орар. Космос лабораториязының оруун таарыштырарының ужуру ында. Июнь 8-те «Салюттуң» орбитазы— Черже эң чоок эртери 210, Черден ырак эртери 243 км турган. Чамдык шинчилелдерни чорударынга ол орбита таарышпайн барган, ынчангаш ону өскертири негеттине берген.

Ужудуушкун башкарар төп ол нарын ажылды кылырынга белеткени берген. Космонавтар «космоста чаа квартиразының» иштин көргеш, чугула приборларны болгаш агрегаттарны улап кааш, дүне «Союз-11»-же чоруй барган.

Экипажты дүнекиниң 1 шакта оттурган. Баштай командир оттуп келген. Станцияны оон ыңайгы шенелдеге белеткээр талазы-биле кылган ажылдарының отчётун ол Черже дамчыткан.

Дараазындагы долганыгда орбитаны өскертип, солуурунга белеткел доозулган. «Квартиразының» ашталгазын олар доскан. Элээн каш шак эрткенде башкарылгалыг орбита станциязының таарыштырылгазын кылган.

Москваның шагы-биле 11 шак 43 минута турда шимчедикчилерни ажылдаткаш, лабораторияны таарыштыр углап-шиглээн. Ол дугайында космонавтарның кылганы репортаждан кыска үзүндүнү мында киирген:

— Шимчедикчилер ажылын хайгаарап тур мен, хар дүвүзү ышкаш, чалбыыш көзүлдү. Антеннада тукчугаш кинскин чор. Беш соңгадан Чер эки көстүп тур. Станцияны чогуур туружунда киирген— деп, командир илеткээн.

—«Салюттуң» хемчээли кандыг-дыр?—деп, Андриян Николаев Черден айтырган.

— Делгем-не-дир! Гимнастика кылырынга онза таарымчалыг—деп, космонавтар харыылаан.

— Байдалыңар кандыг-дыр?

— Тергиин эки. Эки-ле удудувус.

— Бажыңнарыңарда база эки-дир. Шупту улус кадык. Төрелдериңерже долгадывыс. Изиг байыр чедирди. Дүрген ээп келириңерни четтикпейн манап турлар—деп, «Заря» дыңнаткан.

Командирниң илеткелин телеметриктиг медээ бадыткаан. Дүргенин өскерткеш, станция чаа орбитаже «көже» берген. 16.00 шак турда станцияның Черже эң чоок эртери 239, эң ырак эртери 265 км апарган. Чаа орбитага эртем-шинчилелин чорудар арга бар.

«Салют» бодунуң ажылын үргүлчүлевишаан.

Д. ДМИТРИЕВ,
СЭТА-ның корреспондентизи.

СОВЕТ-ПОЛЬША КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА БЫЖЫГЫП ТУРАР

Совет-польша кады ажылдажылганы улам хөгжүдер дугайында чугаалажыышкыннарның чорудары-биле дугурушканын ёзугаар Польша Улус Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы П. Ярошевич июнь 8-те Москвада келген.

ПУР-нуң болгаш ССРЭ-ниң күрүне туктары-биле шимээн Внуково аэродромга П. Ярошевичини болгаш ону үдеп чоруур кижилерни ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин болгаш өскелер-даа уткаан.

Июнь 8-те ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинниң болгаш ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы П. Ярошевичиниң аразынга чугаалажыышкыннар болган.

Чылыг, эш-хуузунуң байдалынга эрткен чугаалажыышкыннар үезинде сөөлгү чылдар дургузунда ССРЭ-ниң болгаш ПУР-нуң аразында ийи талаңың экономиктиг кады ажылдажылгазының түңнелдерин болгаш дуржулгазын анализтээн, 1971—1975 чылдарда совет-польша экономиктиг кады ажылдажылганы улам хөгжүдер талазы-биле тодаргай хемчеглерни айыткан.

Дараазында дугуржулгаларга ат салган:

— 1972—1975 чылдарда ийи чурттуң аразында бараан саарылгазын ол чылдарда узун хуусаалыг садыг дугуржулгазы-биле доктааткан хемчээлдерин ажыр калбартыр дугайында;

— 1971—1975 чылдарда ССРЭ-ден ПУР-же комплектилиг деригни чорудар база үлетпүр бүдүрүлгелерин болгаш объектилерни тудар, алгыдар талазы-биле техниктиг деткимчени Польшага көргүзер дугайында;

— ССРЭ-ниң болгаш ПУР-нуң аразынга электроннуг санаалга техниказының талазы-биле бүдүрүлге-техниктиг кооперастаашкын дугайында.

Машина тудуушкунунуң болгаш улустуң хереглел бараанын бүдүрер талазы-биле бүдүрүлге-техниктиг кады ажылдажылганы калбартып, хавыладырының, а ол ышкаш чиг-эттиң болгаш одаар чүүлдүң чамдык хевирлеринге ийи чурттуң хереглелдерин эң долу хандырар сорулга-биле ССРЭ-ге болгаш ПУР-га оларны бүдүрерин кады хөгжүдериниң оруктарын болгаш байдалдарын талалар хандыр чугаалажып көрген.

Ийи чурттуң аразында экономиктиг болгаш эртем-техниктиг кады ажылдажылганың доктаамалы, чайгылыш чок калбарып база хавылап турары Совет Эвилелиниң болгаш Польша Улус Республиканың эрге-ажыктарынга бүрүн дүгжүп, коммунизмни болгаш социализмни тургузуп турар совет болгаш польша улустарының материалдыг хереглелдерин эң долу хандырарынга дузалап турар дээрзин ССРЭ-ниң болгаш ПУР-нуң чазактар баштыңнары демдеглээн. (СЭТА).

КАЙГАМЧЫК-ЛА-ДЫР

Шагда улус чүгүрүп чораан беш аъттыг сыр маң-биле чыпшыр четкеш, солуй ээртеп мунупкаш, мунуп чораан аъдын соонга чедип алгаш, четтирбейн баар аваангыр кижилер чораан— деп, чугаалаарга, кижи ана нат-ла кайгаар чүве болгай.

Май 6-да ужуп үнген «Союз-11» деп космос корабльин мунган үш космонавтар апрельдиң 19-та ужуп үнген орбиталдыг «Салют» деп эртем станциязынга чыпшыр четкеш, аңаа тудуштурулганы чедиишкинниг күүсеткеш, солуй олурупкаш, Октаргайны долгандыр кивискидип турарын дыңнааш, кижи черле чугаалаар чүве тыппас-тыр.

Оларга мендичаагай, чорук чогуп, ээп кээрин күзеп ор мен.

И. КЫЗЫЛ-ООЛ,
ветеринария эртемнериниң кандидады.

ӨСКЕ БӨМБҮРЗЕКТЕРЖЕ ТЕПКИШ

Чоннуң үе-дүптен чогаадып каан тоолдарындан совет эртемниң болгаш техниканың амгы чедиишкиннеринге чедир магадалдың болгаш чоргаарадлдың калбак куржаан каш-кыя-ла он беш чаа чылдың дургузунда чурттап эртивис. Алдарлыг совет космонавтарны адап, оларның чедиишкиннерин чугаалажып, белен-селен чүү-хоону тоовас-даа апарган бис.

Ынчалза-даа «Союз» биле «Салюттуң» амгы ужудуушкуну куаел-биле амыдыралдың аразында кырлаңның чиге кырында келген-дир! Чээрби беш тонна деңзилиг, барык-ла ортумак хемчээлдиг пассажир вагону хире космиктиг станцияның тывылганы кайгамчык-тыр. Өске бөмбүрзектерже оруктуң бирги тепкижин бистиң чуртувус бүзүрелдиг-биле ээлеп алганын канчап магадавас боор!

Алдын-оол ДАРЖАА,
чогаалчы.

МАГАЛЫЫН АА!

1971 чылдың июнь 6-да үш совет космонавтарның «Союз-11» деп корабль-биле ужудуп үнүпкенин дыңнааш, бистиң өөрүшкү чоргааралывысты чүү дээр!

Бистиң тудугжулар бригадазы 12-ги кварталда 280 орунуг уруглар садынга ажылдап турар. Салган сорулгавыс улуг. Июнь айда 15.500 рубльдиң тудуг ажылын кылыр планныг бис. Тодаргайлаарга бирги каътты бүрүн тудуп доозарывыс болур.

Мындыг магалыг үеде ажылдаарга кижилерниң холу дыңзыг, сыны хоңү, хөглүүн чүү дээр. Алдарлыг космонавтарывыстың Черге мендичаагай ээп кээрин күзеп тур бис.

С. САНДАН,
дашчы.

ИНДИЯНЫҢ ДАШТЫКЫ ХЕРЕКТЕР МИНИСТРИ-БИЛЕ А. Н. КОСЫГИННИҢ БЕСЕДАЗЫ

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин июнь 8-те Кремльге Индия Республиканың Даштыкы херектер министри Свара Сингхти хүлээп алган.

Эп-найыралчы беседа үезинде ийи талага сонуургалдыг боон турар делегей байдалының айтырыгларының талазы-биле, а ол ышкаш совет-индий харылзааларның айтырыгларының талазы-биле санал-онал солчуушкуну болган. Эң ылаңгыя Мурнуу Азияга сөөлгү болуушкуннар-биле холбашкан айтырыгларны тодаргайы-биле чугаалажып көрген. Бот-боттарынга идегелге үндезилээн ийи талаңың кады ажылдажылгазының калбарып турарынга болгаш Совет Эвилелиниң база Индияның Азияга болгаш бүгү делегейге быжыг тайбыңче чүткүп турарынга сеткил ханыышкынны илереттинген.

(СЭТА).

«Салют» эртем станциязының ужудуушкун

Ужудуушкун удуртур төп чер. (СЭТА). Июнь 8-те башкарылгалыг совет «Салют» эртем станциязының экипажының ийиги ажыл хүнү доозулган. Ол хүнүң бүгү дургузунда космонавтар шинчилелдер болгаш дуржулгалар кылырынга белеткенир сорулга-биле системаларны хынап, «Салют» станцияның эртем аппаратуразын эде тургузуп ажылдааннар.

Москваның шагы-биле 15 шактан июнь 9-туң дүнезиниң 1 шагынга чедир орбиталдыг станция Совет Эвилелиниң девискээринден радио-харылзаа тудтунмас хемчээлге чоруур. Ол үеде космонавтар ээлчежип дыштаныр, күш-культура мергежилгелерин кылыр, бот-боттарынга эмчи шинчилгезин болгаш хууда хыналданы чорудар-лар.

ЛЕНИНЧИ ОРУК-БИЛЕ СОЦИАЛИЗМНИҢ ЧАА-ЧАА ТИИЛЕЛГЕЛЕРИНЧЕ

МАРН-ның XVI съездизинде

УЛАН-БАТОР. (СЭТА-ның тускай корр. Б. Лукьянов, Ч. Намжилов, К. Болдохонов). Моолдуң Араттың революстуг намының XVI съездизи политиктиг улуг көдүрлүүшкүнүң байдалынга эртип турар.

Июнь 8-те съездиниң хуралы эгелээриниң мурнунда акы-дуңма партияларның делегациялары шылгараңгай моол революсчулар Сухэ-Баторнуң болгаш Чойбалсанның мавзолей-хөөрүнге веноктар салган.

...Эртенгиниң 9 шак. Улустуң Улуг хуралының хуралдаар залынга адыш часкаашкыны диңмиттелип турган. Президиумда олуттарга МАРН ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы **Ю. Цеденбал**, МАРН ТК-ның Политбюро кежигүнү, Улустуң Улуг хуралының Президиумунуң Даргазы **Ж. Самбу**, МАРН ТК-ның Политбюро кежигүннери болгаш кежигүнге кандидаттары, СЭКП-ниң делегациязының баштыңы, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары **А. П. Кириленко**, өске-даа делегацияларның удуртукчулары, үлетпүрнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның сураглыг кижилери, партия болгаш күрүне ажылдакчылары саадапкан.

Даргалакчы Ю. Цеденбал совет «Союз-11» космос корабливиң «Салют» орбита станциязы-биле чедиишкинниг тудушкан дугайында өөрүшкүлүг медээни делегаттарга болгаш аалчыларга дыңнаткан.

Каш-каш минутада адыш часкаашкыны диңмиттелип турган. Моол коммунистерниң төлээлери совет эртемниң болгаш техниканың чаа тиилелгезинге өөрүшкүлүг байырын чедирген.

Индирде —МАР-ның профэвилелдериниң Төп чөвүлелиниң даргазы **Д. Ядамсурэн**. МАРН ТК-ның отчёт илеткелиниң чүүлдерин, намның иштики болгаш даштыкы политиказын ол чүүлдүг деп санаан.

Д. Ядамсурэн чаа беш чыл планының талазы-биле директиваларның төлевилелин хүлээп алыр дугайында саналды киирген.

Эш Ю. Цеденбал Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының делегациязының баштыңы, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары **А. П. Кириленкога** сөс берген. Олурушкаңнар бут кырынга туруп, адыш часкаан.

Эш А. П. Кириленконуң чугаазын улуг кичээңгей-биле дыңнаан болгаш адыш часкаашкыны, СЭКП-ге, МАРН-га, Совет Эвилелинге, моол-совет найыралга алдар болдурган йөрээлдер салыышкыны каш удаа үзе кирип турган.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң байырын Моолдуң Араттың революстуг намының XVI съездизинге дамчыдарын чоргааралып көрүнер эштер деп, А. П. Кириленко чугаалаан.

Залга адыш часкаашкыны чаа күштүг-биле диңмиттелип үнген.

Эш А. П. Кириленко МАРН-ның XVI съездизинге СЭКП ТК-ның байырлыг чагаазын президиумга дамчыткан. Эштер Ю. Цеденбал биле Ж. Самбу ийиг өөрүп четтириишкинни илергейлээн.

Эргим эштер! Бистиң партиявыстың Төп Комитеди совет чурукчу Н. С. Присекинниң «В. И. Ленинниң Сухэ-Батор-биле ужуражыышкыны» деп чуруун силерниң съездиңерге дамчыдып тур деп, А. П. Кириленко чугаазын уламчылаан. Бо посте бистиң чурттарывыстың коммунистеринге оруктарның төөгүлүг үезин айтып, ол улустуң тураскаалында чурттап чоруур. Бо белек бистиң партияларывыстың болгаш улустарывыстың бузулбас найыралының база бир демдээ болзун.

Делегаттар болгаш аалчылар каш-каш минуталарда диңмиттиг адыш часкаан.

Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң Премьер-Министриниң оралакчызы **Ле Тхань Нги**, Болгарияның Коммунистиг партиязының ТК-ның Политбюро кежигүнү, БКП ТК-ның секретары **Станко Тодоров**, Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВУР-нуң Күрүне хуралының Даргазы **А. Апро**, Польшаның Каттышкан ажылчын партиязының ТК-ның Политбюро кежигүнү **В. Кручек** боттарының чурттарының коммунистериниң болгаш ажылчы чоннарының өмүнээнинден МАРН-ның XVI съездизиниң делегаттарынга, Моолдуң бүгү коммунистеринге болгаш ажылчы чоннарынга изиг байырны чедирген. Акы-дуңма партияларның төлээлекчилериниң чедирген байырын делегаттар база чылыы-биле уткаан.

«Салют» эртем станциязында совет космонавтардан телеграмма съездиниң адресинге келген дугайында даргалакчы МАРН ТК-ның Политбюро кежигүнү, МАРН ТК-ның секретары Ц. Дугэрсурэнниң дыңнадыын делегаттар диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Космонавтар Моолдуң Араттың революстуг намының XVI съездизиниң делегаттарынга, акы-дуңма бүгү моол улуска чалбыыштыг байырны болгаш эң эки күзээшкиннерни дамчыткан.

Делегаттар ужудукчу-космонавтар Г. Т. Добровольскийге, В. Н. Волковка, В. И. Пацаевке харыы телеграмманың сөзүн сорук кириишкин-биле хүлээп алган. Советтер чуртунуң чаа шылгараңгай чедиишкини — делегейде башкарылгалыг баштайгы орбита космос станциязын тургусканынга холбаштыр, совет улустуң алдарлыг оолдарының эрес-дидим болгаш маадырлыг чорууңга Моолдуң коммунистериниң, бүгү ажылчы чоннарының өөрүшкүзүн болгаш чоргааралын телеграммада илергейлээн.

Ужудуушкунуң программазын чедиишкинниг күүсеткеш, төрээн черинерге мендичаагай ээп келириңерни сеткил-сагыжывыстың ханызындан күзеп тур бис деп, делегаттар медеглээн.

Съездиде МАРН ТК-ның отчёт илеткелин болгаш МАРН-ның Төп ревизия комиссиязының илеткелин чугаалажып көөрүн уламчылап турар.

Июнь 9-та МАРН-ның XVI съездизи бодунуң ажылын үргүлчүлээн.

Бистиң кандидаттарывыс

АЖЫЛЧЫН АҢГЫНЫҢ ТӨЛЭЭЗИ

— Соңгузу хүн эртежик чедип кээр мен. Туштап садып каар сен аа, Люба. Черчение хүннүң-не нарыыдап орардыр. Аңаа белеткенир шакты узатпас болза, хоржок ышкаш-тыр — дээш, Виктор удуур өрээлде оолдарының алдын-сарыг баштарын суйбай тудкаш, кадайы-биле байырлашкаш чорупкан.

Гаражка келирге, Бортниковтар алышкылар база рейсче үнеринге белеткенип турганнар. Виктор Николаевич-биле оларның хеймер дуңмазы Женя чаңгыс машинада ээлчежип ажылдап турар. Абакандан ооң дүүн орайтадыр келгенин диспетчерден билип алган. Машинаны барып көрген. Үрелген, баксыраан чүве-даа чок, чоруп болур. Орук бижиин (путёвканы) алгаш, Абакан кайы сен дээш хапкан. Ону шала мурнадыр Миша акый—Михаил Саранин аъттанышкан. Устуң чазаглыг оруу база бодунуң күш-ажылчы чаа хүнүн эгелей берген. Ол-бо талаже шуушкан машиналар-ла эңмежок.

Чаңчыл болганы-биле Туранга Виктор Николаевич доктаап, машиназындан үнгеш, сула шимчээшкиннер кылып, каракты дыштандырып, кезек баскылаан. Даараазында Арадаңга чемненир. Устуң чазаглыг оруун ол дыка-ла эки билир. Ча, ол дээрге үргүлчү болап чоруп турар кандыг-даа чолаачының шиңгээдип аптары чүве ышкажыл деп-даа бодаар чадавас силер. Ынчалза-даа...

Бо орукка озал-ондак база болу бергилээр болгай. Ону чүнүң-биле тайылбырлап болурул? Озал-ондак нургулайында ээрик чолаачының буруузу-биле болур дээрзи кымга-даа билдингир. База бир чылдагаан—хөлүн эрттир могап-шылаан кижи база айыылдыг халапка таваржып болур. Орукка кичээнгейни кошкатпазының аргазы — күш-ажылдың, дыштанылгазының чурумун шын сагыырында. «Далашкан куске сүтке дүжер» дээрининиң кайызы чорда, Виктор Николаевич мени билген чүве дег, дыштаныр черге ылап дыштанып, орукту уламчылаары чугула деп бодалын чугаалады.

...Хенертен кедергей хар чагганындан соңгузу хүн келир дээн чолаачывыс 5 хонганда Кызылга чедип келген. Саян даглары, Азий диптиң төвү бодунуң «аажы-чаңын» чолаачыларга ынчаар көргүзүптер таварылгалар хаая эвес болгулаар. Ынчаарда харга таварышкан машиналар дүн-хүн иштинде 11-ле километр эрткен. Ай санында 12—15 муң, а 2 хонукта 1000—1200 километр эртер машинага шак ынчаар сояастаарга кайы хирел?

Тываны чолаачылар оран дижир. Шынап-ла, республиканың экономиказының хөгжүлдезинге автотранспорттуң салдарлыын кым билбезил! Амдыызында улус ажыл-агыйының барык бүгү чүъктерин автомобиль-биле сөөртүп турар болгай бис. Абакан — Кызыл аразының оруу кым-бир чолаачының ажылдаар чери, а машинаның кабиназы ооң ийиги өө-ле болгай.

Бөгүн силерге таныштырар бодаан киживистиң ат-сураа республикада билдингир апарган. Эрес-кежээ ажыл-ижи ону ынчаар сурагжыдыпкан.

Виктор Николаевич Мякишев—Кызылдың № 1 чүък АТБ-зинде коммунистиг күш-ажыл бригадазының удуртукчузу, бедик мергежилдиг чолаачы. Ооң удурткан бригадазында 11 кижи бар, олар эрткен беш чылдың планын бүдүрүлгеде чолаачыларның 22 бригадаларындан мурнай күүсеткен. Бензин сөөртүр машиналарның техниктиг хайгааралын, ажыглалын экижидип, кывар-чаар материалдарны, дугуйну, артык кезектерни камнап алганының көргүзүү база шыырак болган.

Бригада ам келир чылдың сөөлгү кварталының үлүүнге кирипштир ажылдап турар. Немей сөөрткен чүс-чүс тонна бензин, хөй муң километрлер—бо бүгү чарыгдалдарны база көвүдедир болгу дег. Ынчалза-даа күрүне өнчүзүнге камныг, аңаа ээ ёзузунуң эдилели чарыгдалдарны эвээжеткен.

Күш-ажылчы ындыг чедиишкинге бригадирниң үлүг-хуузу кайы хирел? Бо айтырыгны Мякишевтиң бодунга болгаш чолаачы Николай Безотечествога салган мен.

— Бригадир кижи ажыл-ишти башкарар, шулуудадыр болгай. Ынчаарга ол боду база ажылга үлегерни көргүзер ужурлуг — деп, Виктор Николаевич бүзүрелдиг харыылады.

— Бригадирниң организакчы шынары, ооң харыысалгазы улуг. Бисте 20 ажыг чыл иштинде ажылдап келген хоочун кижилер бар. Бригадада ниитизи-биле сагылга-чурум шыырак, мергежил база бедик. Ындыг байдалга бригадирлээри белен-даа болгу дег. Ынчалза-даа амыдыралга хөйнү көрген меңээ бүзүреп болур силер—бистиң бригадиривис ажылгыр, тывынгыр, авторитеттиг кижи. Аңаа бүзүреливис быжыг—деп, Николай Михайлович тайылбырлаан чүве. Шынап-ла, чаңгыс бүдүрүлгеге безин 25 чыл ажыр ажылдаан, арга-дуржулгалыг, бедик мергежилдиг кижиге канчап бүзүревезил!

Ажылгыр бүдүштүг Виктор Мякишев өг-бүлеге кижизидилгеден алган. Ульяновск областа көдээ суурга колхозчу өг-бүлеге ол төрүттүнген. Мякишевтер, оларның оолдары, уруу шуптузу ажылга кызымак, ак сеткилдиг улус. Виктор база 7 класс дооскаш-ла, автомобиль септээр заводка ажылдап кирген. Аңаа ол энергетиктеп тура, Совет Армияның хүрээлеңинче кыйгырткан.

Кызыгаар шериинге албан эрттирери-биле танывазы чер Тывага келген. Албанындан халашкаш, бо черге артып калган, № 1 АТБ-ге чолаачылай берген. Виктор Николаевич ам-даа кызыгааржылар-биле харылзаазын үспээн. Күш-ажылдың алдарлыг кижизи ам аныяк дайынчылар-биле ужуражылгага барып, Тыва республиканың экономиказының хөгжүлдезиниң перспективаларын оларга чугаалап, ажылчын аңгының чагыг-сөзүн, сүмелерин солдаттарга бергилээр. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, кызыгаар шериинге дадыгыышкынны алган, бодунуң үезинде үлегерлиг дайынчы диртип турган Мякишевти ам офицерлер аныяктарга үлегер кылдыр адап, чугаалай бээри база таварылга эвес.

Чолаачыны колдуунда-ла орукта чоруур кижи деп бодаар бис. Хөй-ниити амыдыралынга киржир үе аңаа кайын турарыл дижир болгай. А Виктор Николаевичиниң хөй-ниити даалгалары-ла хөй: партия хоркомунуң, бүдүрүлгеде партбюронуң кежигүнү, транспорт болгаш харылзаа ажылдакчыларының обкомунуң президиум кежигүнү, идепкейлиг хөй-ниитичи. Бюрога, партия хуралынга чугаалажыр айтырыгларны белеткежир, янзы-бүрү хуралдарга, слёттарга киржир. Ажыл-ла хөй. Үе четчир-дир бе деп, айтырарга, четчир деп, харыылаар. Ооң ужуру чүдел? Бо бүгү-биле чергелештир ол политехникумнуң кежээки салбырында база үлегерлиг өөренип турар.

Хүн чурумун таарыштыр тургузуп алырында, организастыг, бодунга негелделиг болурунда дээрзин ол бир-ле катап чугаалааның утпас мен. Шынап-ла ынчангаш ол амыдыралдың өөрүшкүзүн долузу-биле ап чоруур.

Ооң характеринде кол чүве болза, харыысалганы ханы билири, бүгү эки чүвени бодунуң эгелээшкини-биле боттандырар чаңчылдыы. Автотранспорт шынар талазы-биле дыка бурунгаарлап турарынга ол өөрүүр. Ынчалза-даа чолаачы кадрлар чедишпези ол хомудаан сеткил-биле чугаалай бээр. Шынында чолаачы мергежилди ап турарлар хөй, оларны тускай белеткээринге үндүрүп турар хөреңги база эвээш эвес. Ынчалза-даа чылдың-на барык ынча хире чолаачы машина башкарар эргезин казыттырып турар. Ооң кол чылдагааны болза арагачы, сагылга-чурумга чаңчыкпаан кижилерге удур демиселдиң ам-даа кошкаанда деп, ол санап турар.

Автоэргелелдиң, бүдүрүлгениң партия-ажыл-агый активтериниң хуралдарынга Мякишевтиң бо талазы-биле принципиалдыг саналдары, ийи-чаңгыс ындыг кижилер-биле эш-өөр ёзунуң чугаалажылгалары аңаа хоозун чугаа болуп артпас.

— Хөй-ниитиниң херээ дээш сагыш аарып чоруур сеткилдиң үлергейлээшкини ол-дур ийин—деп, ооң бир-ле саналының соонда парторг Е. И. Семыкинниң тайылбырын сактып келдим...

Кабиназы ногаан өңнүг «ЗИЛ-130» ам-даа чаа кылдыр сагындырар. Эрткен орукту демдеглээр приборда 300 муң километрни эрткениниң дугайында чурагайга сапнар хүннүң-не немежип орар. А машина шынап-ла чаа: ийи-ле чыл эдилээн. Бистиң улуг чуртувустуң ортаа куржаанга болза ынча узун орукту 7—8 чыл иштинде эртип болур ийик. Автомобильди ажыглаарын экижидер дээш бир машинага ээлчежип ажылдаар арганы Тывага баштай эгелээн кижилерниң бирээзи Виктор Мякишев болган. Ам ооң үлегери-биле дыка хөй чолаачылар ажылдап турар.

№ 1 АТБ-ниң коллективи РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга чолаачы коммунист В. Н. Мякишевти депшиткен. Хөй кижилиг бо улуг коллективте төлептиг чолаачылар, инженерлер, септекчилер-ле хөй. А Мякишевтиң кандидатуразы черле бүгү тала-биле төлептиг. Ооң эрес-соруккуру, хөй-ниитичи идепкейи, билигже чүткүлдүү бедик бүзүрелди шынзыдып шыдаар.

М. ДҮЛУШ.

БАДЫЛААРЫНГА БЕЛЕН БИС

Бистиң районда соңгулдаларга белеткел ажылдары, бүгү чуртта дег, бедик политиктиг байдалда болгаш СЭКП-ниң төөгүлүг XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш чоннуң күш-ажылчы көдүрлүүшкүнүнүң үезинде чоруп турар.

Районда 16 соңгулда участогу тургустунган. Соңгулда комиссияларының составында хөй-ниити организацияларының болгаш ажылчы чоннар коллективтериниң 990 ажыг төлээлекчилери кирген. Оларның хөй кезии ажылчыннар болгаш колхозчулар. Комиссия бүрүзү соңгулдага белеткел үезинде кылып чорудар ажылдарның планын тургузуп бадылааш, ол ёзугаар ажылдааннар.

РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Советтеринге, район, хоорай, көдээ база суур Советтеринге депутаттарның кандидаттарының депшидиишкини, бүрүткели, оларның соңгукчулар-биле ужуражыышкыннары бедик организастыг деңнелге эрткени совет социалистиг демократияның ужурутказын тодазы-биле илередип, совет күрүнениң улусчу характерин база катап херечилээн. Депутаттарның кандидаттарының аразында чоннуң калбак кезээниң, бүгү националдарның, коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң төлээлекчилери бар. Район Совединиң 70 депутадының кандидаттарының иштинде 54,2 хуузу ажылчыннар болгаш колхозчулар, херээженнер 45,7 хуу, партия кежигүнү эвестер 47,0 хуу, а 18 кижи 30 хар иштинде, 47 кижи район Совединиң депутадының кандидадынга бир-ле дугаар депшиттиргеннер. Көдээ Советтерниң депутаттарының кандидаттарының 65,5 хуузу колхозчулар болгаш ажылчыннар. Бо бүгү совет соңгулда системазының ханы демократтыын херечилээн.

Күрүне эрге-чагыргазының органнарынга депутаттарның кандидаттарынга алдар-хүндүлүг база боттарының чүткүлдүг күш-ажылы, төлептиг чоруу-биле бистиң ленинчи партиявыска болгаш совет чонунга бердингенин көргүскен кижилерни соңгукчулар чаңгыс эп-сеткил-биле депшиткен.

Бо хүннерде районда 32 агитколлективти хаара туткан 16 агитпункт соңгулдага хамаарышкан агитация ажылын чорудуп турар. 362 агитатор, 190 ажыг политинформатор болгаш 216 лектор ол чугула ажылда хаара туттунган. Олар кандидаттарның күш-ажылчы болгаш хөй-ниитичи ажыл-чорудулгазының дугайында, совет соңгулда системазының принциптерин, Совет Конституцияның чонга берген улуг эргелерин болгаш хүлээлгелерин, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин кижи бүрүзүнге чедир тайылбырлаарын боттандырганнар.

«Тиилелге», «Октябрьның 30 чылы» колхозтарның, «Бүрен», «Совет Тыва» совхозтарның партия эге организациялары соңгулдага хамаарыштыр политмассалыг ажылды багай эвес чоруткан. Агитация ажылының штавы—агитпунктулар эргелекчилеринге билиглиг, дуржулгалыг коммунистерни, комсомолчуларны томуйлап, агитколлективтерниң чорудар ажыл планнарын партбюроларга бадылаан. Агитпунктуну эки дерип, аңаа херектиг чүүлдерни четчелеп, агитаторларның чоруткан ажылын он хонгаш-ла түңнеп, агитпунктуларга дежурныйлаашкынны организастаан.

Соңгулда мурнунуң политмассалыг ажылынга Н. Ооржак, Е. Исакова, Л. Недоедова, И. Горелова, Р. Антонова олар эң-не идепкейлиг киржип, соңгукчуларның хүндүткелин чаалап алганнар.

Соңгулданың чугула документизи болур соңгукчуларның даңзызын чер-черлерге шын тургузарынче улуг кичээнгейни салган. Соңгулдага чедир үжен хонук арткан турда, ажылчы чоннар депутаттарының күүсекчи комитеттери соңгукчуларның даңзызын бүгү-ниити көөр кылдыр көскү азып, соңгукчуларга, соңгулда участоктарынга ол даңзы-биле таныжар арганы хандырган.

Эң ылаңгыя 1953 чылда төрүттүнген, соңгулда хүнүнде 18 харлаарларның даңзызын тургузарынче онза кичээнгейни салып, Сарыг-Септиң Культура бажыңынга болгаш Бүрен-Бай-Хаактың клувунга аныяк соңгукчуларның тематиктиг кежээлерин солун утка-шынарлыг кылдыр эрттирген.

Районнуң соңгулда комиссиязы бодунуң ээлчеглиг хуралдарын план ёзугаар 4 удаа чорудуп, соңгулдаларга белеткел-биле холбашкан айтырыгларны чугаалажып көрген. Эң ылаңгыя садыг хандырылгазының, культура албан черлериниң болгаш харылзаа салбырларының ажылының дугайында эштер Н. Семочкинаның, Л. Рябцеваның, В. Васюковтуң информацияларын дыңнаан. Соңгулда хүнүнде соңгукчуларның орук, харылзаа, транспорт, садыг болгаш культурлуг хандырылгазын баш удур өөренип көрүп тургаш, кылып чорудар ажылдарның тодаргай планнарын чогаадып тургускан.

Бүгү участоктар соңгулда материалдары, бюллетеньнери, радио харылзаазы-биле хандыртынган.

Соңгулда хүнүнге турасхааткан чарыш амгы үеде районда барык доозулган. Соңгулдага алдар болдурган күш-ажылчы чарыштың чедиишкиннериниң дугайында рапорттар фермалардан, коллективтерден, тус-тус ажылчыннардан, колхозчулардан келгилээн. Чижээ, «Октябрьның 30 чылы» колхозтуң, «Кызыл тук» совхозтуң саанчылары июнь 1-де бирги чартык чылда күрүнеге садар сүттүң планнарын 119,2 болгаш 125,5 хуу күүсеткенин, Бүрен-Хем көдээ Советтиң чурттакчылары ийиги кварталда күрүнеге 35 тонна эътти садар тургаш, 37 тоннаны сатканын рапорттаан. Ол ышкаш «Кызыл тук» совхозтуң ээлчеглиг бригадазында ажылдап турар Биче-Ажыкта хойжулары Н. Чикей, А. Сидоров, Г. Иомужап, В. Дончалбай олар 744 төрүүр хоюндан 815 хураганны, «Бурунгаар» совхозтуң хойжузу А. Лопсан 100 хойга онаажтыр 112 хураганны менди камгалап алганнар.

Бо чылдың июль 1-ге чедир районнуң ажыл-агыйлары күрүнеге чартык чылда садар эъттиң планын 63,5 хуу, сүттүң—81,3 хуу күүседип, эрткен чылдың беш айларынга деңнээрге, 1238 центнер эътти, 555 центнер сүттү артыкка дужааганнар.

Соңгулда хүнүнде каа-хемчилер коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң бузулбас блогунуң кандидаттары дээш бадылаашкыннарын бээр дээрзинге чигзиниг турбас.

Ш. СЕРЭЭДАР,
СЭКП Каа-Хем райкомунуң ийиги секретары, районнуң соңгулда комиссиязының даргазы.

ХӨНДЕРГЕЙ ОДАРЫНГА

Доскан Кепенович биле Бопуш Серет-ооловна мал семиртир «Тыва» совхозтуң мурнакчы хойжулары. Аныяк кижилер ажыл-амыдыралын кадып, өг-бүлени туткаш, малчын болуп ажылдаандан бээр ам 10 чыл болган.

Хөндергейниң Кара-Сугда ол аныяк малчыннарның кадарган кодан ирттери бо чылдың кыжындан менди, күш-шыдалдыг ашкан. Делгем ногаан одарда бир кодан 590 баш ирт оъттаан чор. Ооң чанында доруг аъттыг херээжен кижи коданын бараадавышаан, тааланчыг үн-биле «Хөндергейимни» бадырыптарга ол-бо талазында даглар-да чаңгыланы берди, кодан ирттер ыраажының аян тудуушкунунга улам таалаанзыг оъттаан чор.

Ырлавышаан кодан сүрүүн кадагалап кадарган малчын кыс-биле ужуражып, ажыл-амыдыралы-биле таныжар дээш олче углаптывыс. Кадарчы ирттерин эки оъттазын дээш, оожургады дайгыргылааш, бисче углай чортуп ор.

Менди солушкаш хойжунуң ажылын, амыдыралын сонуургап, айтырыг салдывыс.

Кидин хөлбеңнеди үнүп орар ногаан одар-сигенниг даглар, ээзимнер, шынааларже эргилдир көргеш, Бопуш Доңгак кезек бодаңы берди.

— Силерге чүнү чугаалаар боор мен. Күрүнениң семиртилге малын 10 чыл кадарып, ажаап, ооң баш санын онча-менди, семис күштүг болдурар дээш ажылдап турар бо-ла.

— Ол сорулгаңарны чедип алырда кандыг хемчеглерни ап турар силер?

— Бистиң совхозтуң ажылы өске ажыл-агыйлардан ылгалдыг болгай. Бо кодан ирттер бистиң ажаалгавыска доктаамал турбас. Чижээ, чазын болза боларның дүгүн кыргааш, семис күштүг турда сүрүүшкүнче чорудуптар. Ооң орнунга чаа кодан хүлээдип бээр. Ооң семиртилгезин организастаарда ында кандыг-даа нарын чүве чок. Чүм оъттуг чаа-чаа одарларга чедирип малдаар. Малчынның ажылының берге чымыштыын чүү дээр. Ынчалза-даа ону шыдамык чорук-биле, мурнакчы дуржулганы ажыглап тургаш чедип алыр. Бис чыл бүрү кодан ирт кадарып, чайын семиртилгени багай эвес организастап, хөй немелде деңзини ап келдивис. Кыжын Айлыг-Ойнуң Хыйыракка кыштаар бис. Ооң одары шээр малга дыка таарымчалыг чер. Ооң-биле кады азырал ажаалгазын экижидер. Ооң харааызы-биле баш саны менди, күш-шыдалдыг кыш ажып турар.

— Чайгы одарладыышкынны канчаар организастап турар силер, Бопуш Серет-ооловна?

— Оъттуг, суглуг черге дүн-хүнү-биле дыштандырып тургаш одарладыр. Ынчаар шөлээткедип кадарарга малдың деңгилдезинге, күш алырынга эки боор. Амдыы, Доскан Кепенович-биле чугаалашкан болзуңарза улам эки боор ийик. Ол хөйнү чугаалап бээр ыйнаан. Ынчалза-даа мээниинден улуг көвүдевес-ле боор.

— Бо чылгы социалистиг хүлээлгеңерни чугаалап көрүңерем?

— Ирт бүрүзүнден 4,5 кг дүк, бир башка онаажтыр дириг деңзини 55 кг чедирер. Кыргылданы эрттиргеш, коданывысты сүрүүшкүнге дужаапкаш, чаа кодан хүлээп алыр бис.

Одарга чугаалашканывыс кадарчы кыстың күш-ажылга төлептиин, хөй-ниитиниң херээнге идепкейлиин барымдаалааш, Чөөн-Хемчик район Совединиң депутадының кандидадынга совхозтуң ажылчыннары депшиткен. Чоокта чаа район Соведиңге соңгулда талазы-биле Теве-Хаяның № 38 соңгулда округунуң соңгукчулары депутатка кандидат Бопуш Серет-ооловна Доңгак биле ужурашкаш, аңаа чагыгларын берген. Соңгукчуларның көргүскен идегелин күүседир дээш ажылдаарын ол бүзүреткен.

М. СЕВЕН.

Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң чылгычызы Доңгак Арбын-оол хоочун чылгычы Моңгуш Кок-оолович Шыдар-Белек-биле кады колхозтуң 450 баш чылгызын кадарып турар.

Съезд мурнунуң социалистиг чарыжынга киришкен төрүүр 100 беге онаажтыр 100 кулунну алырын хүлээнген. Баштайгы төрээн 75 беден 75 кулун менди алдынган.

Малчынның өг-бүлези Доңгак Хунаевна Анай он уругларны төрээш кижизиткен, Маадыр ие. Олар эки кадарчылар боордан аңгыда уругларының өөредилге, кижизидилгезин дээш улуг кичээнгейни салып турарлар.

ЧУРУКТА: чылгычы Д. Т. Арбын-оол.

Д. ТАНГАЙ-ООЛДУҢ фотозу.

Хоорайның улусчу контроль комитединде

БАШКАРЫЛГА БАГАЙ

Кызылдың алгы заводу продукция бүдүрериниң болгаш ону сайгарарының эрткен чылгы база бо чылдың баштайгы дөрт айларының планын күүсеткен болза-даа, завод ниити кол-кол көргүзүглерниң онаалдазын боттандырбааны хоорайның улусчу контроль комитединиң чоокта болган хуралынга илерээн. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип шыдаваан, бүдүрүлгеге ажыктыг курлавырларны четче шиңгээдип албаан.

Хыналданың илеретикенин ёзугаар алырга 1970 чылда бүдүрүлге планының күүселдези 1969 чылдыындан 3,1 хуу, продукция сайгарылгазы 2,1 хуу кудулаан. Ниити продукция бүдүрериниң хемчээли бо чылдың дөрт айларында эрткен чылдың ол үезинден 4,5 хуу эвээжээн. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезинден ажыл төлевириниң ортумак хемчээли ажып турар.

Тывада хоочун бүдүрүлгелерниң бирээзи турбуже, алгы заводунда кылдынган чаартылгалар кончуг эвээш, он алды муң ажыг рубльдиң механизмнери складта үр үениң иштинде чытпышаан. Бүдүрүлгениң культуразы дээш демисел кошкак, ылаңгыя сөөлгү чылдарда завод камналга чурумунуң дугайында айтырыгже кичээнгей салбастаан. Ол ышкаш кол база дузалал материалдарның чарыгдалынга учётту сулараткан.

Бүдүрүлге планын болгаш продукция сайгарарын чедир күүсетпээн, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер, продукция ассортиментизиниң талазы-биле онаалданы күүсетпээн, чиг-эт материал чарыгдалынга учёт база камналга чок байдалы дээш заводтуң директору Г. Сафиулинге болгаш кол инженер А. Жаровка хоорайның улусчу контроль комитеди хемчег хүлээткен.

Илерээн четпестерни дарый чайладыр талазы-биле организас-техниктиг хемчеглерни ажылдап кылгаш, ону коллективтиң ниити хуралынга тургузарын заводтуң дирекциязынга даасан. Ажылдап турар бүдүрүлгелерниң чедиишкини күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиткенинден болур деп, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң негелдезин амыдыралга боттандырарын хандырар ужурлуг.

ҮЛЕГЕРЛИГ

Районнуң херээжен чону СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин чаңгыс эп-сеткил-биле чүүлдүгзүнүп көрбүшаан, тоску беш чылдың онаалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш херээженнер чөвүлелдериниң аразынга социалистиг чарышты калбарткан.

Районда шупту 22 херээженнер чөвүлели, 93 агитквартира бар. Чөвүлелдер тус-тус черлерде херээжен чонну хөй-ниити ажылынче хаара тудуп, оларның идей-политиктиг билиин бедидеринче сагыш салган. «Барлык» совхозтуң Аксы-Барлык салбырында херээженнер чөвүлелиниң даргазы Мария Хертек суурда херээженнер ажылын билдилиг удуртуп, агитквартиралар аразынга социалистиг чарышты калбартып, херээжен чон ортузунга кижизидилге ажылын дээштиг башкарып келген. Агитквартиралар аразында чарышты квартал санында түңнеп, ооң чурттакчыларының лекция, беседага, суур ногаанчыдылгазынга, уран чүүлге идепкейлиг киржилгезин чедип алган. Ол ышкаш чурттакчыларның культурлуг амыдыралын, уругларның өөредилгезин барымдаалап түңнелин үндүрүп турар. Бирги кварталда чарышка тиилээн № 7 агитквартира алган. Эргелекчизи Александра Док бодунуң харыылаар черин көрүштүг дерип, булуңунда, Ленин болгаш совет херээженнер дугайында монтажтарны, альбомнарны көрүштүг кылдыр каастап кылган. Социалистиг чарыштың негелделерин, уругларның өөредилгезиниң түңнелин көргүскен табельди, XXIV съездиниң материалдарын өөренип турарларга сүмелерни киирген. Ында чуруктарлыг альбомнар база бар. Чижээ, бир альбомда олла кудумчунуң хоочун чурттакчыларының болгаш бүдүрүлгениң мурнакчыларының чуруун болгаш чедиишкиннерин көргүскен. Бир альбомда республикада, районда херээженнер чөвүлелиниң ажылында чаа саналдарны, эки эгелээшкиннерни бижип киирген. Сүмелер дептери база бар. Агитквартираның кежигүннери суур ногаанчыдылгазынга идепкейлиг киржип, өреге бүрүзү картошка, ногаа, чечекти тарып алганнар. Чем кылырының, хеп даараарының, ногаа тарыырының бөлгүмнери ажылдап турар. Пенсионер Күжүгет Медек далган аймаандан чем кылырын, ногаа тарыырын суурнуң чурттакчы чонунга өөредип турар.

Үстүнде чедиишкиннер-биле чергелештир четпестер база бар. Аксы-Барлыктың херээженнери чүгле сезоннуг ажылдарда киржип турар. Амга чедир ол суурда ясли-сад чок. Уругларын тургузар ясли-сад чогундан дыка хөй иелер бажыңында олуруп турар.

«Большевик» колхозта херээженнер ажылы база бир янзы, солун хевирлиг организастаттынган. Ол ажыл-агыйда «Аас-кежиктиң бажыңы» деп тускай бажың бар. Аңаа херээженнер хуралы болур. Бүгү-ле кварталдарның байырлалдары аңаа эртип турар. Бичии уругларның төрүттүнген дугайында херечилелин, өгленишкеннерниң херечилелин, хөй уруглуг иелерниң медальдарын байырлалдыы-биле тыпсып берип, чараштыр дерээн альбомга киир бижип турар. Чаа төрүттүнгеннерниң, чаа өгленишкеннерниң, школа доозукчуларының тускай аллеязы бар. Олар ол аллеяга ыяш олуртуп турарлар.

Чоокта чаа бажыңга колхозтуң үндезин чурттакчылары 8 уругларлыг Иргит Севен болгаш Иргит Часкал оларның мөңгүн кудазын демдеглеп эрттирген. Ол бажыңга чүгле херээженнер ортузунга ажыл чорудуп турар эвес, адалар-биле ажыл база эки эгелээшкинде. Адалар булуңун дерип тургускан болгаш оларга лекция, беседаны кылып берип турар.

К. НУРЗАТ.

Информациялар

Съездиниң материалдарын — чонга

Өвүр районда СЭКП-ниң XXIV съездизиниң материалдарын пропагандалаар ажылдар калбаа-биле чорup турар. Аңаа «Билиг» ниитилелдиң кежигүннери идепкейлиг киржип, ылаңгыя «Торгалыг» совхозтуң партком секретары Василий Бюрбю, Торгалыг көдээ Совединиң күүскомунуң даргазы Александр Бадарчы, СЭКП райкомунуң ажылдакчызы Маадыр-оол Лопсаң-Серен, прокурор Александр Очур олар хөй лекцияларны номчугулаан.

Амгы үеде ол ажылдың төвү агитпунктуларда апарган. Лекторлар, политинформаторлар партия съездизиниң материалдары-биле чергелештир, совет демократия болгаш соңгулда дугайында лекция, беседаны чонга калбаа-биле таныштырып турар.

В. НИКОЛАЕВ.

Шалыпчы иш

Республика типографиязының линотип цеги май айның планын 105 хуу күүседип, бүдүрүлгениң мурнакчызы болган. Ында ажылдап турар линотипистер бодунуң планныг даалгазын Надя Быкова — 127, Нина Ткачёва—115, Вера Наезжих — 110 хуу кылдыр күүсеткилээн.

О. ӨПЕЕН.

КОНКУРСТАН—АМЫДЫРАЛЧЕ

Чер ажылының культуразының бедидериниң кол чүүлдериниң бирээзи—черни шын аңдарары. Тараа тарыыр черни бедик шынарлыг аңдарып билириниң, трактористерниң мергежилиниң деңнелин, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң болгаш мурнакчы арга-дуржулганы нептередириниң кол сорулгазы кылдыр салган тараажылар конкурузу чылдың-на районнарга, республикага боор эртип турар.

Чоокта чаа ындыг конкурс «Тес-Хем» совхозтуң хову турлаанга болган. Аңаа районнуң ажыл-агыйларындан бир-бир, а ону организастаан совхозтан 2 команда киришкен. Команда бүрүзү 4 кежигүннүг.

Конкурстуң негелдези үш янзы: узуну чүс, дооразы чээрби метр шөлдү аңдарар; көдээ ажыл-агый машиналарынга, тракторларга, хамаарышкан айтырыгларга харыылаар; техниктиг викторина база тукчугаштар-биле демдеглеп каан берге участокту дугуйлуг трактор-биле эртер.

Конкурстуң кол судьязы райкүүскомнуң көдээ ажыл-агый эргелелиниң кол инженери Кара-оол Лапчар конкурсту эгелээринге киржикчилерниң белени район комиссиязынга рапорттапкан соонда, тракторлар шимчеп үнүпкен. Жребий түңнелинде бодунга таварышкан тракторнуң, андазынның техниктиг байдалын хынап көргеш, «Чодураа» колхозтуң дээре механизаторларының бирээзи Михаил Оруйгу бир-ле дугаарында участогун чарып кирипти. Бирги дилиндек бүгү талазы-биле эки хевирлиг болганын демдеглеп, судья ооң адының дужунга эң дээре баллды—10-ну салып алды. А ындыг демдеглел он катап болур, шупту негелдени күүсеткенде, механизатор 100 баллды алыр, а ол дээрге берге херек. Ийи дугаар долгандырыгдан ээп келгеш, бо тракторист чазыг кылыпты: айыткан черниң кызыгаарын эрттир чардырып чоруй барган. «Ак-Эрик» колхозтуң механизатору Ак-оол Сенден биле чодураажы Григорий Чула кожа ажылдап турган. Г. Чула үшкү черни алган. Ооң чер аңдарганындан алган баллы—84. Ол талазы-биле оон 2—3 балл чыдып калза-даа, конкурстуң өске ийи негелдезинге дээре болганындан бирги, ийиги черлерни совхозтуң тараажылары Март Айыыжы, (бирги) Дамбыл-оол Серендоо (ийиги черни) ээлээн. Команда талазы-биле бирги чер чодураажыларда барган. Ийигизи—совхозтуң, үшкүзү—«Ак-Эриктиң» командалары болган.

Ниитизи-биле конкурс мурнуку чылдарга деңнээрге, механизаторларның бүгү тала-биле өскенин көргүскен.

А. ДЕМБИРЕЛЬ,
«Шынның» корр.

Моолдуң Араттың революстуг намының XVI съездизи

ЭШ А. П. КИРИЛЕНКОНУҢ ЧУГААЗЫ

Эштер делегаттар!

Эргим өңнүктер!

Совет космонавтиканың шылгараңгай чедиишкининиң —Черниң спутниги — эртем станциязының бортунга космостуң маадырлыг шинчээчилери коммунистер Г. Т. Добровольский, В. Н. Волков, В. И. Пацаев оларны чедире берген «Союз-11» деп транспорт кораблиниң ужудуушкунунуң дугайында медээни силерниң съездиңерниң чүректиң ханызындан изии-биле утканыңга бистиң делегациявыс аажок өөрүдү. Орбитаның башкарылгалыг «Салют» деп эртем станциязын. Чер чоогунуң делгеминге делегейде бирле дугаарында тургусканы бо. Маадыр космонавтар боттарының космосчу бажыңында нарын болгаш харысалгалыг ажылын үргүлчүлеп турар. Өртемчейниң чажыт чүүлдерин улам ханы билип алырының оруунга ам безин төөгүлүг базым кылдынган деп чугаалап болур-дур. Совет эртемниң болгаш техниканың ол тиилелгези тайбыңның эрге-ажыктарынга, ажылчы чоннарның эрге-ажыктарынга, бүгү кижи төрелгетенниң эрге-ажыктарынга [illegible]раан болур.

Хүндүлүг делегаттар!

Акы-дуңма намның съездизиниң ажылынга киржири — улуг алдар-даа, дуржулга солчурунуң ажыл-ишчи эки хевири-даа болур-дур. Чогум-на харын съездиниң байдалында акы-дуңма чурттуң судалының согарын билип ап, өңнүктерниң ажыл-херектерин, планнарын, бодалдарын көрүп болгаш билип ап болур болгай. МАРН-ның XVI съездизинче СЭКП-ның делегациязын чорудар дугайында Моолдуң Араттың революстуг намының Төп Комитединиң чалалгазын бистиң партиявыс улуг өөрүп четтиришкин-биле хүлээп алган.

Силерниң съездиңерге бистиң ленинчи партиявысты төлээлээри биске аажок улуг өөрүшкү-дүр. Бүгү моол коммунистерге болгаш силерниң чуртуңарның ажылчы чоннарынга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң, совет коммунистерниң, бүгү совет улустуң изиг байырын болгаш чаагай күзээшкиннерин дамчыдар өөрүшкүлүг болдувус, эштер делегаттар. Моолдуң Араттың алдарлыг революстуг намының XVI съездизиниң ажылын бистиң чуртувустуң бүгү ажылчы чоннары ам ханы сонуургал болгаш кичээнгей-биле хайгаарап турар.

[illegible]штер! Боттарының улустарының удуртукчу күжү болуп турар партияларның ээлчеглиг съездилери сөөлгү үеде социалистиг элээн каш чурттарга эрти. Ындыг-ла үр эвесте СЭКП-ның XXIV съездизи болган. Совет чурттуң хөгжүлдезиниң кол үе-чадаларын тодараткан бистиң партиявыстың дээди шуулганнарының аразынга ол шылгараңгай черни ээлээн. Коммунизмни улам ындай тудуп тургузарының талазы-биле съездиниң хүлээп алганы, эртемге үндезилеттинген делгеренгей программа, съездиниң теоретиктиг чүүлдери болгаш политиктиг түңнелдери коммунизм дээш демиселге эң күштүг чепсек болу берген. Олар марксисчи-ленинчи эртемни дыка байыдып турар. Акы-дуңма партияларның чаңгыс эп-сеткилдиг үнелеп көргенин ёзугаар алырга, XXIV съезд делегейге кайгамчык улуг ужур-дузалыг. Ооң шиитпирлери делегейде кол социал чорудулгаларны бистиң билип алырывысты ханыладып, делегейниң революстуг шимчээшкининиң хөгжүлдезинге күчүлүг салдарны чедирип турар.

Болгарияның Коммунистиг партиязының X съездизи үре-түңнелдиг улуг ажылды кылган. Чоокта чаа Чехословакияның Коммунистиг партиязының XIV съездизи эрткен, ол съезд ЧССР-ге социализмниң дайзыннарын чехословак коммунистерниң тиилээниниң [illegible] болуп, социализм идеяларының тиилелгезиниң съездизи болу берген.

Болган съездилер, оларның идеялары болгаш политиктиг айтыгылары делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң чаңгыс эвии болгаш сырый каттыжыышкынын улам ындай быжыглаарынга, делегей социализминиң, социал дешпилге күштериниң бүгү революсчу-чаартыкчы ажыл-чорудулгазының хөгжүлдезинге улуг салыышкын болган деп чаагай сеткил ханыышкын-биле демдеглеп болур. Эрткен оруктуң түңнелдерин ыяк болгаш бүгү талазы-биле анализтевишаан, социализмниң шылгараңгай чедиишкиннерин, база ниитилел хөгжүлдезинде чамдык бергелерни бүрүн барымдаалап көрбүшаан, социализмниң болгаш коммунизмниң чаа-чаа тиилелгелеринче угланган орукту коммунистер билдилиг, ленинчи ёзу-биле айтып турарлар. Акы-дуңма партияларның бүгү ажыл-чорудулгазы, келир үеде бистиң планнарывыс социалистиг күрүнелерниң күчү-шыдалының чайгылыш чок өзүлдезин, социалистиг тургузугнуң аажок улуг динамизмин, ооң тургузукчу күжүн мага хандыр көргүзүп турар-дыр.

Чогаадыкчы болгаш революсчу эрес-дидим чоруктуң ёзузу, марксисчи-ленинчи өөредигге, социалистиг интернационализмниң принциптеринге чайгылыш чок шынчы чорук—бистиң акы-дуңма партияларывысты онзаландырып, бистиң ниити улуг чаагай революсчу херээвистиң бүрүн болгаш алыс тиилелгезинге быжыг бүзүрелди улам-на быжыглап турар чүүлдер ол-дур.

Социалистиг дем каттыштырылга чурттарының, бүгү коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң амыдыралынга чугула болуушкун болуп турар Моолдуң Араттың революстуг намының XVI съездизинге ол бүгү база долу хемчээлдиг хамааржыр. Бүгү диптерден акы-дуңма партиялар делегацияларының бо залда олуржуп турары силерниң съездиңерниң делегейге улуг ужур-дузалыын айтып турар-дыр.

ТК-ның Бирги секретары эш Ю. Цеденбалдың кылганы, МАРН Төп Комитединиң ханы утказылыг Отчёт илеткелинде моол ажылчы чоннарның дыка улуг чедиишкиннерин чырыткыландыр көргүзүп, ажыл-агый, социал болгаш культура хөгжүлдезиниң сорук кирикчи планын көдүрүп, ону күүседиринче намның болгаш улустуң күштерин мөөңнээриниң организастыг хевирлери ында төлевилеттинген-дир. Улусчу Моолда социалистиг тургузуушкуннуң төөгүлүг улуг дуржулгазын ол политиктиг чугула документиде түңнеп, национал болгаш интернационалчы сорулгаларны алызындан холбаштырган угланыышкынны марксизм-ленинизмниң туруштарындан, моол революсчуларның интернационалчы чаңчылдарының ёзузу-биле үндезилеп, социализмниң акы-дуңма чурттары-биле, коммунистиг болгаш ажылчын партиялар-биле база национал-хостаглыг шимчээшкин-биле харылзааларны болгаш кады ажылдажылганы калбартырының шугуму тодаргайлаттынган.

МАРН-ның XV съездизиниң соонда эрткен үеде моол улус социалистиг тургузуушкунга база бир улуг базымны кылып, бүдүрүкчү күштерниң болгаш бүдүрүлге харылзааларының хөгжүлдезинге көскү дешпилгени чедип алган. Ол боттуг чаартылгаларның алыс утказы — моол улустуң социалистиг чаалап алыышкыннарының калбарганы болгаш ханылааны болур.

Бөгүнгү Моол бүгү делегейниң мурнунга келир үеже соруктуг чүткүл салган чурт кылдыр көстүп турар. Экономикадан болгаш социал структурадан, идеологиядан, ниитилел амыдыралының шуут-ла бүгү талаларындан хөй чаа чүүлдерни көрүп болур, ол дээрге социалистиг тургузугнуң ачызында, Моолдуң Араттың революстуг намының, күш-ажылчы моол улустуң алдарлыг оглу, патриот болгаш интернационалчы, делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң көскү ажылдакчызы эш Ю. Цеденбал баштаан ооң Төп Комитединиң сорук киириишкинниг политиказының болгаш ажыл-чорудулгазының ачызында чедип алдынган.

Чугаалажып турар айтырыгларны, келир үеде силерниң төлевилеп турар сорулгаларыңарның хемчээлин моол коммунистерниң ажыл-ишчи тодаргай ёзу-биле көрүп турары бистерге, XVI съездиниң аалчыларынга аажок өөрүнчүг-дүр.

Аныяк моол индустрияның өзүлдезинге совет кижилер сеткилиниң ханызындан өөрүп турар. Чурттуң экономиказынга ооң бот деңнези чайгылыш бедип орар. Социалистиг Моол базым санында индустриал-аграрлыг чурт болуп бар чыдар. Чүгле 1966—1970 чылдарда безин республиканың үлетпүрүнүң ниити продукциязы 1,6 катап өзүп, өзүлдениң чылда ортумак темпизи 9,9 хуу болган-дыр. Ол дээрге силерниң өңнүктериңер бистерни өөртүп турар кончуг эки түңнелдер-дир.

Моол үлетпүр республиканың хөгжүлдезинге ам безин биче эвес рольдуг болгаш келир үеде улам улуг рольдуг болур. Ол үлетпүр амгы үениң эртеминиң болгаш техниказының чедиишкиннерин социализмниң эрге-ажыктарынга таарыштыр шиитпирлиг ажыглаар арганы бээр шак ындыг фактор болу бээр. Ооң бүзүрелдиг өзүлдези көдээ ажыл-агыйны улам ындай көдүреринге идиг бээр.

Аграрлыг сектор, бирги ээлчегде мал ажылы силерниң республиканың экономиказынга кандыг чугула черни ээлеп турарын билир бис, эштер. Ынчангаш экономиканың ол адырынче съездиниң кичээнгей салып турары биске база билдингир. Көдээ ажыл-агыйны механизастаар дээш, араттарның материалдыг сонуургалын бедидериниң хемчеглеринге дүүштүр бүдүрүлгени эргелеп башкарарын экижидер дээш төлевилеп турар чүүлдериңер чүгле мал ажылының хөгжүлдезинге эвес, харын чурттуң ниити экономиктиг байдалынга чаагай салдарын чедирер ужурлуг.

Ленинчи идеяларны удуртулга болдургаш, хөй-хөй чурттарга хандыдыкчы күштүң үлегери болур ёзулуг культура революциязын боттандырган силер. Социалистиг идеология улустуң угаан-бодал амыдыралында быжыы-биле бадыткаттынып сиңниккен. Амгы үеде, долу эвес ыяап-ла ортумак эртемниг болурунче шилчиишкинни боттандырып турар-дыр силер, ол дээрге ажылчы кижи бүрүзүнге билиглерни, культураны социализм ажыдып бээриниң шынныг херээниң чаа бадыткалы болур.

Моол Арат Республика бүгү моол улустуң күш-ажылы-биле тургустунуп болгаш хөгжүп турар. Республиканың аныяк ажылчын аңгызының энергиязының түңнелдерин силерниң бөгүнгү тиилелгеңерден көрүп турар бис, ооң төрүттүнгени ниитилелдиң социал структуразынга революсчу чаартылга болган. Моол ажылчын аңгы мурнакчы бүдүрүлгелерге амгы үениң ёзузу-биле, эң-не бедик негелделерниң деңнелинге ажылдаарының үлегерин көргүскен. Ооң мергежили дүрген өзүп турар, ынчангаш ажылчын аңгы чурттуң улам ындайгы социалистиг хөгжүлдезиниң кол күжүнүң ролюн алдарлыы-биле күүседири чигзиниг чок.

Араттарның, көдээ ажыл-агыйның бүгү ажыл-ишчилериниң эрес-шудургу ажылының түңнелин силерниң тиилелгеңерден көрүп турар бис. Моол малчынга болгаш тараажыга агаар-бойдустуң белен эвес байдалдарында ажылдаар ужур таваржып турар. Ооң ажыл-ижи хүндүткелдиг болгаш көдээ ажыл-агыйны күштелдирериниң талазы-биле силерниң съездиңерниң көдүрүп турар сорулгалары база онза чугула-дыр.

Социалистиг Моолдуң чедиишкиннеринге улусчу интеллигенция улам өзүлделиг салыышкынын киирип турар. Моол араттарның, ажылчын аңгының аразындан инженерлер болгаш эртемденнер, башкылар болгаш эмчилер, литература болгаш уран чүүл ажылдакчылары дешпиш үнген. Социалистиг тургузугнуң байдалында өскен моол интеллигенция бодунуң улузу-биле хан-дамырындан холбаалыг. Ол болза социалистиг идеалдарга ханы бердинген болгаш социалистиг тургузуушкуннуң идепкейлиг киржикчизи болуп турар.

Чазактың бедик шаңналдарлыг хөй-хөй эштерни бо залдан көрүп тур бис. Келир чылдарда чурттуң планнарын тодарадыр апаар партийжи дээди шуулганга киржир эргени боттарының ажыл-ижи-биле, ажыл-херекти эки көөр чоруу-биле чедип алган шак ындыг дээрелерниң дээрелерин нам бодунуң съездизинче төлээледип чорутткан-дыр.

МАР-ның Күш-ажыл Маадырлары машинист-тепловозчу эш О. Ойдовням болгаш бодунуң херээниң кайгамчыктыг мастери, малчын эш Ц. Цэвэгмид ышкаш бүдүрүлге мурнакчыларының, чаа социалистиг Моолдуң кижилериниң силерниң бо съездиңерге чугааларын дыңнааш кижиниң сагыш-сеткили хайныгып көдүрлүр-дүр. Оларның чугааларындан боттарының намының болгаш чуртунуң ажыл-херектерин ёзулуг күрүне ёзузу-биле көрүп турары илдең-дир. Социалистиг тургузуг чогум-на ындыг кижилерни кижизидип турар! Улусчу эрге-чагырга күш-ажылчы кижини шак ынчаар көдүрүп турар-дыр!

Улусчу Моолдуң ажылчын аңгызынга, көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилеринге болгаш интеллигенциязынга алдар болгаш хүндү!

Эштер! Социалистиг хөгжүлдениң оруунга бүгү моол улустуң үндезини-биле катап тургустунган фактының делегейге ужур-дузазын бистиң партия бедик-биле үнелеп көрүп турар. Ажылчы чоннарның материалдыг чаагай чоруу өскен, улустуң кадык камгалалының болгаш өөредилгезиниң күрүне системаларын тургускан, улустуң амыдырал байдалы чаартынган, республиканың хамаатыларының ниитилел-политиктиг идепкейи бедээн.

Бөгүн Моол Арат Республика чаа улуг тиилелгелерниң мурнунда туруп турар. Беш чыл планының талазы-биле директивалар улус ажыл-агыйының бүгү адырларының мурнунга улуг сорулгаларны салып, чурт мурнунга калбак аргаларны ажыдып бээр. Намның планы социализм тургузуушкунунуң ниити планынга даянып болгаш Моолдуң национал база төөгү талазы-биле онзаланчак чүүлдерин барымдаалап көрген. Марксисчи-ленинчи теория чогум-на ынчаар көөр деп өөредип турар. Ооң шынныг чоруун бүгү социалистиг күрүнелерниң, ооң иштинде МАР-ның капиталистиг эвес оруктап хөгжээниниң дуржулгазы херек кырында бадыткаан.

Моолдуң Араттың Революстуг намы ээлчеглиг болгаш үр-даа үениң сорулгаларын тодарадырда марксисчи-ленинчи методту барымдаалап көрбүшаан, чүвениң байдалын боттуг болгаш ханы бодал-биле көрүп турар. Чурттуң хөгжүлдезинге чедиишкиннерге болгаш деңнелдерге даянмышаан, социализм тургузуушкунунга таварышкылаар чамдык четпестерни болгаш бергелерни база чаңдыр көрбейн турар силер. Ол чер-ле чөптүг боор турар. Башкарыкчы партияның чугула хүлээлгези болза бүгү болуушкуннарны болгаш чорудулгаларны ханы болгаш шүгүмчүлекчи ёзу-биле тодарадып көөрү, тургустунуп кээр айтырыгларны чогуур өйүнде үзе шиитпирлээри болур деп улуг Ленин чаңгыс эвес удаа демдеглеп чораан.

Моолдуң ажылчын аңгызы, күш-ажылчы араттары, улусчу интеллигенциязы Моолдуң Араттың Революстуг намының удуртулгазы-биле беш чылдың кол экономиктиг сорулгазын амыдыралга ыяап-ла боттандырарыңарга силерниң-биле кады ыяк бүзүреп турар бис. Ынчангаш силерниң ниитилел бүдүрүлгезин дыка улгаттырарыңарга, көдээ ажыл-агыйның бедик өзүлдезин хандырарыңарга, экономиканың бүгү адырларының ажыктыын бедидериңерге бүзүрээр бис. Ажылчы чон массаларының материалдыг болгаш угаан-бодал негелделерин улам долдур хандырарынга ол быжыг үндезин болур ужурлуг. Талантылыг моол улус боттарының ажыл-ишчи, кызымаккай болгаш чүткүлдүг чоруу-биле, төрээн намын долгандыр сырый каттыжыышаан, Моол Арат Республиканы үлетпүр-чер ажыл-агыйлыг социалистиг күрүне болдуруп шыдаар-даа.

Совет Эвилели-биле, өске-даа социалистиг күрүнелер-биле харылзааларын моон соңгаар-даа улам калбартып, бодунуң дуржулгазының үнелиг бүгү чүүлдерин ажыглап, ЭДЧ-ның хүрээлеңинге социалистиг экономика хуваалдазынга идепкейлиг кириишпишаан, Моол Арат Республика бодунуң марксисчи-ленинчи авангарды — моол коммунистерниң намының удуртулгазы-биле чаа-чаа бедик сорулгаларны чедиишкинниг күүседир дээрзинге бүзүрээр бис.

Моол Арат Республиканың экономиказын болгаш культуразын улам көдүрүп, хөгжүдер талазы-биле бодунуң күжениишкиннеринге силерниң намыңар Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының, бүгү совет улустуң акы-дуңмалышкы харам чок деткимчезинге болгаш дузаламчызынга моон-даа соңгаар идегеп болурун МАРН-ның съездизинге бүзүредирин СЭКП Төп Комитеди бистиң төлээлерге даасан.

Силерниң-биле кады бистиң улус ажыл-агый планнарывысты улам долузу-биле дүүштүрериниң оруу-биле чоруур бис, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезин, капитал салыышкынының болгаш бүгү ниитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын улам бедидерин чедип алыр бис. Келир чылдарда бүгү-ле адырларга совет-моол кады ажылдажылга чаа, улам бедик чадага көдүрлүр дээрзинге быжыг бүзүрелдиг бис. Ол чорук бо съездиниң көрүп турар планнарын чедиишкинниг күүсединге идигни бээр.

Силерниң кайгамчыктыг чуртуңарга социализмниң материал-техниктиг баазазын тургузарының төөгүлүг сорулгаларын боттандырарынга улуг чедиишкиннерлиг болурун эштер делегаттар силерге, Моолдуң бүгү коммунистеринге, моол улуска күзээрин чөпшээрей көрүңер, эштер.

Эштер! Силерниң съездиңерниң ажылы алдарлыг төөгүнүң—Моолдуң улусчу революциязының 50 чыл оюнуң бүдүүзүнде эртип турар-дыр. Ол байырлалды силер-биле кады Совет Эвилелиниң улустары, социалистиг өске-даа чурттарның акы-дуңма улустары, бүгү делегейниң коммунистери байырлап демдеглээрлер. **(Адыш часкаашкыны).** Кожуп чораан феодалдыг Моол болза моол революсчуларның-коммунистерниң күзел-соруу-биле, моол улустуң эрес-маадырлыг ажылының ачызында, Совет Эвилели-биле болгаш акы-дуңма өске-даа чурттар-биле сырый кады ажылдап турган, социалистиг республика кылдыр шилчип, социал-экономика болгаш культура талазы-биле улуг дешпилгени чедип алган.

Моолдуң Араттың революстуг намының Программазында чугаалааны болза: **«Моол Арат Республика социализмниң делегей системазының чарылбас тудуш кезээ болур.** Социализмниң долу тиилелгезиниң оруу-биле МАР-ның чедиишкинниг хөгжүлдези чүгле социалистиг лагерьниң чурттары-биле эң-не сырый эвилелдиг болгаш найыралдыг турган болдунун болур...»

Эрткен чартык чүс чыл совет болгаш моол улустарны чаңгыс аай кылдыр каңнаан. Бистиң чурттарывыс делегейниң баштайгы социалистиг чурттары болган. Тайбыңның-даа хүннеринде, дайынның-даа хүннеринде өскерилге чокка кады чоруп турган бис. Чаа социалистиг хевирниң харылзааларын, найыралдың, кады ажылдажылганың, деңэргениң болгаш бот-бодувга дузалажырының харылзааларын бис бир дугаарында тургускан бис. Совет Эвилели болгаш Моол интернационализмниң тугун, марксисчи-ленинчи идеалдар дээш демиселге эп-сеткил каттыштырылгазының болгаш акы-дуңмалышкы ёзуунуң тугун алдарлыы-биле киискиди тудуп келген деп, бөгүн чоргаарал-биле чугаалап болур. Совет Эвилели-биле акы-дуңмалышкы кады ажылдажылгага Моол Арат Республика моол ажылчы чоннарның хамааржыпас болгаш бүрүн эргелиг ада-чурту болуп бадыткаттынган. Чоргаар болгаш хосталгага ынакшылдыг моол улус бодунуң чүс-чүс чылдардагы күзел-соруун боттандырып шыдааан. Харын чүгле социалистиг, интернационалчы политика нацияның, ооң катаптаттынмас культуразының, чоннуң бүгү эң дээре чаңчылдарының чечектелиишкинин хандырып шыдаар дээрзин социалистиг Моол бодунуң бүгү ажыл-херээ-биле бадыткап турар.

Бистиң найыралывыс кайгамчык байлак чаңчылдарлыг. Ооң үндезини болза моол улустуң алдарлыг оглу Сухэ-Батор-биле болгаш өске-даа моол революсчулар-биле Владимир Ильич Лениниң ужуражылышкыны болуп турар. Ооң соондагы бүгү чылдарның дургузунда совет болгаш моол коммунистер боттарының аразынга эң-не сырый харылзааны тудуп келген, СЭКП биле МАРН-ның аразында марксизм-ленинизмге болгаш социалистиг интернационализмге үндезилеттинип тургустунган харылзаалары ак сеткил-биле, бүзүрел-биле, бот-бодун ханы билчири-биле быжыг.

Моол революсчулар-биле найыралывыска чоргаарланыр бис, олар болза революсчу херекти камгалаарынга кезээде шил дег арыг сеткилдии-биле, туруштуу-биле, бистиң ниити революсчу өөредиивиске, бистиң интернационалчы принциптеривиске чайгылыш чок шынныы-биле кезээде ылгалып чорааннар. Ол шынары дээш, моол коммунистерниң өңнүктери болгаш эш-өөрү бистер шуптувус делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң дайынчы отряды—Моолдуң Араттың революстуг намынга бүзүрелдивисти илергейлеп турар бис.

Беш чыл бурунгаар, 1966 чылда бистиң чурттарывыстың аразынга найырал, кады ажылдажылга болгаш бот-бодунга дузалажылга дугайында Керээге ат салдынган. Ол документ болза бузулбас совет-моол найыралдың өндүр улуг херээ болур бодунуң ужур-дузазын долузу-биле ажыдып илереткен деп, бөгүн ынчаар чугаалаар эргелиг бис. Политика-даа, экономика-даа, идеология-даа талаларынга хол-холувустан туттунчуп алган чоруп орар бис. Чыл-чылы-биле бистиң харылзааларывыс улам-на хөй талалыг, боттуг болгаш быжыг болуп бар чыдар.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш Моолдуң Араттың революстуг намының аразында, бистиң чурттарның чазактарының аразында өйү келген бүгү айтырыгаар талазы-биле эштер хуузунуң ажыл-херекчи консультацияларын кылырының практиказы доктааттышкан. Тургустунуп келген айтырыгларны ёзулуг-ла деңэргениң болгаш акы-дуңмалышкы билчир чоруктуң байдалынга чугаалажып турар бис. Дорту-биле чугаалаарга, бистиң чурттарның национал болгаш интернационалчы эрге-ажыктарынга долузу-биле дүгжүп турар чаңгыс-даа ындыг айтырыгны бистиң-биле силерниң шиитпирлеп шыдавайн барганывыс таварылга черле чок турган болгай. Ол дээрге кайгамчык чаагай чүве-дир, эштер! Ёзулуг социалистиг харылзааларның үлегер чижээ деп чүве ол-дур!

XXIV съездиге СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелин кылып турган, эш Л. И. Брежневтиң демдеглээни болза: «СЭКП, Совет күрүне аң чартык чүс чыл дургузунда Моолдуң Араттың революстуг намы-биле, Моол Арат Республика-биле шылгаттынган быжыг найырал-биле холбаалыг туруп турар-дыр. Социалистиг Моолдуң шынчы өңнүү болгаш эвилелчизи—Совет Эвилели—моол өңнүктерниң экономика талазы-биле улуг айтырыгларны шиитпирлээринче, бодунуң чуртунуң делегей талазы-биле туружун быжыглаарынче угланган күжениишкиннерин идепкейлиг деткип турар». Бо сөстерде бистиң партиявыстың болгаш Совет күрүнениң политиказы илереттинген. Ынчангаш ону бис барымдаалап келген бис, моон соңгаар-даа өскерилге чокка, чайгылыш чокка ону эдерер бис. **(Адыш часкаашкыны).**

Эштер! Силерниң хүндүлээчел чуртуңарга чедип келгеш, Совет Эвилелиниң дугайында, СЭКП-ның ленинчи политиказының дугайында хөй чылыг сөстерни дыңнадывыс. Намның ТК-зының Бирги секретары, бистиң улуг өңнүүвүс эш Ю. Цеденбалдың илеткелинде болгаш съездиниң делегаттарының чугааларында СЭКП-ның XXIV съездизиниң улуг ужур-дузазының дугайында, бузулбас совет-моол найыралдың дугайында чугаалагылап турду. Бистиң делегация найыралчы сеткил-са-

(Уланчызы 4-кү арында).

СОВЕТ КОМИТЕТТИ ТУРГУСКАН

Европага айыыл чок чорук дээш Совет комитетти тургузарынга тураскаадган совет хөй-нииги төлээлекчилериниң хуралы Москвага июнь 8-те болган.

Совет херээженнер комитединиң даргазы **В. В. Николаева-Терешкова** хуралды ажыткан.

— Европа дипке быжыг тайбыңны хандырар херекке боттарының үлүүн киирер изиг чүткүл бистиң шуптувусту маңаа чыптан. Европага айыыл чок чорук дээш Совет комитетти тургузар дугайында совет хөй-нииги организацияларының аразында дугуржулга чедип алдынган.

Совет хөй-ниитиниң чаа органы Европага дүшкүүрлүг чорукту узуткаар дээш демиселди идепкейжидер, Европаның коллективтиг айыыл чок чоруу дээш идеяларны амыдыралга боттандырар, Европа диптиң бүгү чурттарының тайбың хөгжүлдезин хандырар дээш ажылды чорудар.

ССРЭ-ниң Парламент бөлүүнүң даргазы **А. П. Шитиковка** илеткел кылыры-биле сөс берген. Улустарның тайбыңга күзел-чүткүлү, негелдези социалистиг кады ажылдажылга чурттарының чорудуп турары даштыкы политиказының үндезини болу берген деп, ол демдеглээн.

Совет хөй-ниитиниң тургузуп турары чаа органның кол-ла сорулгазы болза, Европага айыыл чок чорук дээш бистиң ажыл-чорудулгавысты таарыштырып, организастаары болур.

Хуралга ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының оралакчы-президентизи **М. Д. Миллионщиков**, Москваның Лихачев аттыг автозаводунуң директору **П. Д. Бородин**, ССРЭ-ниң Медицина эртемнериниң академиязының корреспондент-кежигүнү **Н. М. Амосов**, Ленинград хоорайда Киров аттыг заводта хоюглакчы **Е. И. Лебедев**, ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черниң секретары **А. А. Сурков** болгаш өскелер-даа чүве чугаалаан. Европага айыыл чок чорук дээш Совет комитетти тургузар дугайында инициативаны бүгү хөй-нииги организацияларының, бүгү совет кижилерниң өмүнээзинден олар деткээн.

Европага айыыл чок чоруу дээш Совет комитетти 134 кижи составтыг тургускан. Ооң удуртукчу органы—комитеттиң бюрозу болур. Комитеттиң даргазынга **А. П. Шитиковту** соңгаан.

Совет хөй-нииги төлээлекчилериниң хуралының «Европага айыыл чок чорук дээш!» деп медеглелин чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

(СЭТА).

ЕВРОПАГА АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУК ДЭЭШ!

Совет хөй-нииги төлээлекчилериниң хуралының медеглели

Совет хөй-ниитиниң — ССРЭ-ниң профэвилел, аныяктар, херээженнер, кооператив, эртем-техниктиг, культура организацияларының болгаш парламент бөлүүнүң төлээлекчилери Европага айыыл чок чорукту хандырарының эрге-ажыктарынга, Европа дипке тайбың болгаш кады ажылдажылга дээш янзы-бүрү чурттарның хөй-нииги күштериниң идепкейлиг хөделиишкиннерин калбартырының эргежок чугулазының дугайында ханы бүзүрелин илергейлеп тур.

Европаның айыыл чок чоруун хандырары — бүгү-нииги тайбыңны быжыглаарының чарылбас чугула кезээ. Европаның амгы үениң үрегдекчи, хоозурадыкчы чепсектери-биле долдунганы, таарыштыр шиитпирлеттинмээн хөй айтырыгларның бар боор турары бистиң дипке айыыл чок чорук дугайында айтырыгны амгы үениң эң чугула делегей айтырыгларының бирээзи кылдыр көдүрүп турар.

Делегейниң ийиги дайынынга 50 миллион хире кижизин оскунган Европаның улустары ам Европа дипке чаа шериг мөгүлдежиишкинни кайы хире ядарал-хоозуралды чедирип болурун билип турар. Маңаа кыпкан кандыг-даа чалбыыш бүгү дипке хөрлээлеп, делегейге шуут тудуш өрт-халапты хайныктырып үндүрер ийик деп чүвени олар билип турар.

Европага туруштуг тайбыңның байдалып тургузары Европаның янзы-бүрү чурттарының калбак хөй-нииги бөлүктериниң негелдези болу берген.

Совет хөй-нииги Европага тайбыңны болгаш делегейниң айыыл чок чоруун быжыглаар дээш, тайбың харылзааларны бүгү хемчег-биле хөгжүдер дээш туржуп келген болгаш моон соңгаар-даа идепкейлиг туржур.

Бистиң хүннеривисте Европаның айыыл чок чоруунуң быжыг системазын тургузары—бөдүүн херек эвес болза-даа, черле боттуг чедип алдынар херек боор турар. Ооң үндезини болза, Европага күштерни чаа таарыштыр тургузары, Европаның быжыг тайбыңын оларның үндезин эрге-ажыктарынга дүгжүп турар чурттарның улуг, күчүлүг бөлүүнүң илереп келгени болур. Совет кижилер Европаның айыыл чок чоруунуң системазын тургузарын боттарының Төрээн чурту практиктиг сорулга кылдыр мурнунга тургусканынга чоргаарланып турар.

Европаны тайбыңның, чаагай кожа-хелбээ турарының болгаш кады ажылдажылганың диви болдурарынче чүткүлдүг хөй-нииги күштериниң боттуг шимчээшкини чер болганда нептерээн ужурунда Европага айыыл чок чорукту хандырары улам боттуг болуп турар.

Европаның айыыл чок чоруу дээш Совет комитетти тургузарын шиитпирлээни, Совет Эвилелиниң хөй-нииги организациялары Европага идегелдиг тайбыңны чедип алырынче угланган боттуг бүгү базымнарны деткип турар. Комитеттиң тургузукчулары совет улустуң күзелин илергейлевишаан, Европаның бүгү чурттарының хөй-нииги күштериниң каттышкан хөделиишкиннериниң идеязын деткип турар. Европаның айыыл чок чоруу дээш Совет комитет бистиң дипке быжыг тайбыңче болгаш айыыл чок чорукче ак сеткилдии-биле чүткүлдүг европа калбак хөй-нииги күштериниң кандыг-даа хемчеглеринге ажыл-ишчи ёзу-биле киржир.

Хуралдың киржикчилери күрүнелерниң ниити-европа чөвүлел хуралын чыылдырарының инициативазының бирги чергелиг ужур-дузазын үнелеп турар. Бо болза чугула, шиитпирлээр өйү келген сорулга-дыр. Бо чөвүлел хуралды чыылдырар дээш шудургу ажылды чорударын Европаның айыыл чок чоруу дээш Совет комитетке олар дагзып тур. СЭКП-ның XXIV съездизиниң айытканы тайбыңның программазын бүгү хемчег-биле деткииринин, ында киирген боттуг саналдарны боттандырарын чедип алырын комитетке олар дагзып тур. Европаның политиктиг амыдыралынга хөй-нииги күштериниң позитивтиг салдарының болдунарының дугайында бүгү бодалдарны кичээнгейлиг өөренип көрүп, тайбың болгаш улустарның айыыл чок чоруу дээш ийи таланың азы коллективтиг үндезинге кады ажылдажылганы эмгелеп тургузары-биле өске-даа чурттарның хөй-нииги күштериниң каттыжыышкыннары-биле харылзааны тударын комитетке олар дагзып тур.

Дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырар дээш, янзы-бүрү ниитилел тургузуглуг күрүнелерниң тайбың догуннаашкынының принциптерин бадыткаар дээш демиселче хөй-ниитини мобилизастаарынга дузалаар деп сорулга Совет комитеттиң мурнунга тургустунган. Комитет чепсеглениишкиннерни эңдере бүдүреринге удур, ядролуг, химиктиг болгаш биологтуг чепсекти узуткаар дээш демисежир.

Комитет Европа чурттарының аразынга кайызынга-даа ажыктыг экономиктиг, эртем-техниктиг болгаш культура кады ажылдажылгазын хөгжүдеринче угланган аргаларны дилеп тыварынга дузалап, кижини долгандыр турар бүгү чүүлдерни экижидериниң чепсектерин болгаш арга-методтарын дилеп тыварынга киржир.

Совет комитет Европаның айыыл чок чоруунуң херээнге дузалаар сорулгалыг делегей чугаалажыышкыннарын, конференцияларны болгаш ужуражыышкыннарны чорударынга дузалаар. Комитет тайылбыр ажылын чорудуп, Европаның айыыл чок чоруунуң идеяларын болгаш ол дугайында киирген саналдарны нептерединге киржир. Совет комитет Европага тайбың болгаш айыыл чок чорук дээш туржуп турар даштыкы организациялар болгаш ажылдакчылар-биле харылзааларны күштелдирер. Комитет Европаның янзы-бүрү чурттарының хөй-нииги күштериниң төлээлекчилериниң үзел-бодалдарының чаңгыс аай болурун санал-оналдарны солужарының болгаш ажыл-ишчи чугаалажылгаларның аргазы-биле чедип алырынче чүткүп, Европаны улустар аразында тайбың кады ажылдажылганың диви болдурар сорулгалыг чаа боттуг идеяларны дилеп тыварынга болгаш ажылдап кылырынга дузалаар.

ДАЛАЙЛАРНЫҢ БОЛГАШ ОКЕАННАРНЫҢ ДҮВҮНГЕ, ООҢ ИШТИНГЕ ЯДРОЛУГ ЧЕПСЕКТИ БОЛГАШ МАССАЛЫГ УЗУТКААШКЫННЫҢ ЧЕПСЭЭНИҢ ӨСКЕ-ДАА ХЕВИРЛЕРИН ТУРГУЗАРЫН ХОРУУР ДУГАЙЫНДА КЕРЭЭ

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели далайларның болгаш океаннарның дүвүнге, ооң иштинге ядролуг чепсекти болгаш массалыг узуткаашкынның чепсээниң өске-даа хевирлерин тургузарын хоруур дугайында Керээни ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунга бадыладыры-биле киирген.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиуму айыткан керээни бадыладыр дугайында ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң кииргенин ёзугаар түңнел савалын бээри-биле ук керээни ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Эвилелдиң Советиниң болгаш Националдар Советиниң даштыкы херектер талазы-биле комиссияларынга шилчиткен.

(СЭТА).

ӨӨРЕДИЛГЕЛЕР ДЕВИСКЭЭРИНДЕ

Мурнунда дыңнатканын ёзугаар Совет Эвилелиниң мурнуу девискээринде шериглерниң «Юг» деп хураангай аттыг өөредилгелери эгелээн.

Кургаг чер шериглериниң каттыжыышкыннары болгаш кезектери марштарын дооскаш, айыткан девискээрде чеде берген. Ужар чүүл, агаардан халдаашкынга удур камгалал шериглери болгаш Шериг-Далай Флоду өөредилге сорулгаларын күүседип эгелээн.

(СЭТА).

«МАРС-2» БОЛГАШ «МАРС-3» СТАНЦИЯЛАР УЖУДУУШКУНУН ҮРГҮЛЧҮЛЕВИШААН

Ырак космос харылзаазының төвү. (СЭТА). Планеталар аразының ийи совет автоматтыг станциялары «Марс-2» болгаш «Марс-3» ужудуушкунун үргүлчүлевишаан. **Июнь 8-те Москваның** шагы-биле 6 шак турда «Марс-2» болгаш «Марс-3» станциялар Черден дес-дараалаштыр 4 миллион 897 муң болгаш 2 миллион 880 муң километр ыракта ужугуп бар чораан.

Салып үндүрген соонда эрткен үе дургузунда планеталар аразының «Марс-2» станциязы-биле 14 катап, а «Марс-3» станция-биле — 19 катап харылзаа туткан. Бүгү харылзааларга планеталар аразының станциялары-биле радиохарылзаа тодаргай болган.

Телеметриктиг медээниң сан-түңнелдерин ёзугаар алырга, станцияларның системалары болгаш эртем аппаратуралары чогууру-биле ажылдап турар.

Планеталар аразының автоматтыг совет станцияларының Марсче ужудуушкуну үргүлчүлевишаан.

А. П. КИРИЛЕНКОНУҢ ЧУГААЗЫНЫҢ ТӨНЧҮЗҮ

(Эгеэзи 3-кү арында).

гыштың ол илерээшкиннери дээш сеткил ханызы-биле бодап, совет коммунистерниң, маадырлыг совет улустуң ажыл-чорудулгазын бедик-биле үнелеп турары дээш түректиң ханызындан өөрүп четтиргенин силерге илередип тур. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы, бүгү совет улус социализм болгаш коммунизм тургузар дээш демиселге бистиң найыралывысты, акы-дуңмалышкы харылзаавысты моон соңгаар-даа быжыглаар болгаш ханыладыр дээрзин силерге бүзүредирин чөпшээреп көрүңер, эргим эштер!

Амгы үеде совет улус СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин күүседир дээш ажылдап турар. Съездиниң доозулганының соонда чүгле ийи ай эрткен болза-даа, ооң айтышкыннарын амыдыралга боттандырар талазы-биле хөй ажыл кылдынган дээрзин силерге дыңнадыры бистерге өөрүнчүг-дүр. Беш чылдың онаалгаларын хуусаа бетинде күүседири, бүдүрүлгениң ажыктыын улам бедидери, эртем-техниктиг дешпилгени дүргедедири, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң бедик темпилерлиг болурун хандырары дээш, бүдүрүлге коллективтериниң массалыг социалистиг чарыжы чуртта калбарган.

Мырыңай парторганизация бүрүзүнге, күш-ажылчы коллектив бүрүзүнге хуралдар болуп, оларга коммунистер, ажылчы чоннар съездиниң шиитпирлеринге ажыл-херек-биле харыылавышаан, боттарынга тодаргай социалистиг хүлээлгелерни ап турган. Чоруттунуп турар пропагандисчи болгаш организакчы ажылдар болза, съездиниң салдары-биле чуртка калбарган политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик көдүрлүүшкүнү быжыглаарынга дузалап турар.

Партияның айытканы программазын амыдыралга боттандырары дээш демиселге эки эге салдынган. 1971 чылдың баштайгы беш айларының планныг онаалгаларын бистиң үлетпүрүвүң бүгү адырлары күүседипкен. 1970 чылдың ол-ла үези-биле деңнээрге, январь-майда үлетпүр продукциязын бүдүрери 8,7 хуу көвүдээн. Бистиң экономикавыстың кол адырлары—энергетика, машина тудуушкуну, химия, электроника планныг онаалгаларны мурнадыр хөгжүп турар, чиик болгаш аъш-чем үлетпүрү база бедиткен негелделерни күүседип турар. Капитал тудуг калбак фронту-биле чоруттунуп турар. Бо чылын бистиң чурттуң делгемнеринде 4500 ажыг улуг бүдүрүлгени тудуп турар дээрзин чугаалаарга-ла четчир. Чүгле чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнде чаа 230 бүдүрүлгени тудуп эгелээн. Шилчээн тудуг объектилерин катай алырга, бо чылдың төнчүзүнге чедир чонга барааннар бүдүрериниң 500 ажыг бүдүрүлгезин ажыглалга киирген турар.

Көдээ ажыл-агыйда улуг ажыл калбарган. Партияның болгаш күрүнениң сагыш салышкынынга колхозтарның база совхозтарның ажыл-ишчилери шудургу күш-ажылы-биле харыылап турарлар. Тараа культураларының тарылгазын организастыг эрттирген. Бо чылдың баштайгы беш айларында малдың баш саны өскен, мал ажылының продукциязын белеткээриниң планы ажыр күүсеттинген.

Чаа беш чылдың бирги чылында-ла планныг онаалгаларны ажыр күүседир болгаш ниитизи-биле беш чыл планының программазын чедиишкинниг күүсединге эки баштайгы белеткелдер тургустунган турзун дээш ажылчын ангы, колхозчу тараачыннар, интеллигенция оралдажып турар.

Совет күрүнениң күжүнүң болгаш тиилеттирбес чоруувуң үндезини болуп турар партияның болгаш бүгү улустуң чаңгыс эвии ооң шиитпирлери улам-на быжыглааны-биле партияның XXIV съездизиниң өндүр улуу илергейлеттинип турар. Ооң-биле кады ол эвилелдешкен, автономнуг республикаларның Дээди Советтеринге болгаш чер-чер Советтеринге соңгулдалар талазы-биле соңгулда кампаниязының бүгү ажыл-чорудулгазы-биле чайыннанчак бадыткаттынып турар. Ол соңгулдаларга бистиң партиявыс, база-ла мурнундагызы дег, партия кежигүнү эвес ажылчы чоннар-биле сырый блоктуг болуп хөделип турар. Июнь 13-те болур соңгулдаларга ол бузулбас блоктуң кандидаттары бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң соңгукчуларының, бүгү ажылчы чоннарының чаңгыс эп-сеткилдиг деткимчезин алыр дээрзинге чигзиниг турбас.

Эштер! Бистиң тоску беш чылывыстың чугула онзагай чүүлдериниң бирээзи чүдел дизе, ону ажылдап кылып турар партия чүгле совет экономиканың хереглелин эвес, а харын бистиң өңнүктеривистиң эрге-ажыктарын барымдаалааны болур. Бо беш чылды күүсеткениниң түңнелинде чедип алдынган турар Совет Эвилелиниң экономиктиг күчүзүнүң быжыгылышкыны,—ону күүседир бис деп бүзүрелдиг санап болурунуң бүгү-ле үндезиннери бисте бар,—ниитизи-биле делегей социализминиң экономиктиг туружун быжыглаар. Бистиң экономиктиг күчү-кужувустуң өзүлдези-биле кады бистиң камгаланыр аргалывыс күштелир дээрзиниң дугайында делгеренгей чугаалаанының хереэ бар бе деп бодайдыр мен. Бистиң чуртувустуң камгалалының күчүлүг чепсек-херекселин тургускан бис. Ынчаарга моон соңгаар-даа серемчилеливисти болгаш камгаланыр аргалывысты бедидер бистиң улузувустуң тайбың күш-ажылын, бистиң өңнүктеривистиң тайбың күш-ажылын бүзүрелдиг камгалап турар совет Чепсектиг Күштерниң дугайында сагып салыр бис.

Эштер! Бодувустуң даштыкы политиктиг бүгү хөделишкиннеривиске Моол Арат Республиканың долу деткимчезин болгаш эп-сеткил каттыжылышкынының күженишкиннерин ап турарывыс совет коммунистерниң улуг сеткил ханышкынын болдуруп турар.

Бүгү делегей херектеринге тайбыңның ленинчи политиказын чоруткашаан, Совет Эвилели, социалистиг Моол өске социалистиг чурттар-биле кады хосталганың, хамаарышпас чоруктуң болгаш социал дешпилгениң ыдыктыг хереэ дээш туржуп турар бүгү улустарга деткимче көргүзер дээш хөделип турар. Империализмниң агрессчи политиказынга удур чайгылыш чок демиселди чорудуп турар бис. АКШ-тың Индий-Кыдатта дээрбечи агрессиязынга хамаарыштыр бистиң ниити туружувус ындыг. Вьетнамның маадырлыг улузу, Лаостуң болгаш Камбоджаның патриоттуг күштери боттарының чурттарының хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш бодунуң ыдыктыг демиселинге бистен деткимчени ап келгеннер болгаш ам-даа алырлар.

Чоокку Чөөн чүк кризизинге хамаарыштыр база-ла принципиалдыг антиимпериалистиг турушту ээлеп турар бис. Бистиң интернационалчы политикавысты араб чурттарның улустары бедик-биле үнелеп турар. Араб улустарның Совет Эвилели-биле, өске-даа социалистиг чурттар-биле найыралының удурланыкчыларының кандыг-даа кара сагыштыг мыйыышкыннарындан чүве үнмес, бистиң харылзааларывыска бот-боттарын билчир чорук болгаш эп-сеткил каттыштырылгазы моон соңгаар-даа тергиидээр дээрзинге бүзүрээр бис. Ол дугайын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный баштаан совет делегацияның Каирге чоруп турганының үеэнде Совет Эвилели-биле Каттышкан Араб Республиканың аразынга найырал болгаш кады ажылдажылга дугайында май айның төнчүзүнде ат салган Керээ тодаргай болгаш бүзүрелдиг херечилеп турар. Ол Керээни чарганы ССРЭ биле КАР-ның бүгү талалыг кады ажылдажылгазын чаа деңнелче көдүрүп, империализмге удур демиселдиң ниити эрге-ажыктарынга харыылап турар.

Эштер! СЭКП-ниң XXIV съездизинге бистиң партиявыс тайбыңның калбак программазын идип үндүрген. Оларны шиитпирлээри дээш Совет Эвилели болгаш акы-дуңма социалистиг чурттар, бүгү дешпилгелиг кижи төрелгетен хөй чылдар дургузунда демисежип келгени ол сорулгалар программада билдингир болгаш тодаргай айыттынгылаан. Бис чүгле империализмниң өөскүдүп үндүргени агрессияның ажык хөделиишкиннерин шуут болдурбас болгаш чепсектиг чөрүлдээлерниң одагларын узуткаары дээш, ооң-биле кады бүгү делегей амыдыралының өзүлүг ханы орталанышкыны дээш туржуп турар бис. Аңаа, чижээ, делегейниң ийиги дайынының түңнелдерин быжыглап турар ССРЭ биле ГФР-ниң аразында Керээни болгаш ПУР биле ГФР-ниң аразында Керээни күштүг болдуруп бадылаарын чедип алырынче, а ол ышкаш чепсегленишкинни дүжүрериниң айтырыгларын, ооң иштинде Төп Европага чепсектиг күштерни болгаш чепсегленишкинни кызырарының айтырыгларын шиитпирлээринге шиитпирлиг бурунгаарлаашкынче угланган бистиң күрүневистиң күженишкиннери бараан болуп турар. Каяа-даа болза, Европага азы Азияга-даа дийик, маргылдаалыг айтырыгларны таарыштырар талазы-биле бистиң боттуг бүгү саналдарывыс база шак ынаар угланган.

Шынап-ла амгы делегейде дайын өртү чалбыышталып үнүп кээп болур үндезин эвээш эвес. Үүлгедиглерни, кара туразында болгаш дээрбечи чорукту бүгү делегей политиказынга империализмниң реакцылыг бөлүктери улам-на калбаа-биле ажыглап турарлар. Ынчалза-даа делегей хөгжүлдезинде кол угланышкын — ол болза, тайбыңның, демократияның, национал хамаарышпас чоруктуң болгаш социализмниң угланышкыны, делегейниң политиктиг байдалының экижиишкининиң угланышкыны кончуг көскүзү-биле тодаргайлаттынган. Амгы үеде социалистиг чурттарның коммунистиг партияларының, бүгү коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкинниң, бүгү антиимпериалистиг күштерниң хөделишкиннериниң чаңгыс эвии улам ыңай быжыглаары, тайбың болгаш айыыл чок чорук дээш, дайынга удур улустарның шимчээшкинин калбартыры кажангызындан-даа артык эргежок чугула. Социал болгаш национал хосталышкын дээш демиселчилерниң кады хөделишкиннери — делегейниң бүгү революстуг шимчээшкининиң чаа тиилелгелериниң чугула магадылалы болур.

Делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң сырый каттыжылышкыны моон соңгаар-даа быжыккан турзун дээш бодуңдан хамааржыр бүгү-ле чүүлдерни бистиң партиявыс кылып турар. Кыдаттың Коммунистиг партиязы, КУР социалистиг чурттар болгаш делегейниң коммунистиг шимчээшкини-биле найыралдың болгаш кады ажылдажылганың туружунче катап эглип келир болза, антиимпериалистиг күштерниң эрге-ажыктарынга, бүгү антиимпериалистиг фронтунуң быжыгылышкынынга деткимче болган турар ийик деп санап турар бис. СЭКП-ге хамаарыштыр чүл дизе, бистиң принципиалдыг шугумувус КУР-биле харылзааларны экижидеринче угланган. Ол шугумну бис шыңгыы барымдаалап база принциптерни, бодувустуң национал эрге-ажыктарывыстың-даа талазы-биле хажыдыышкын кылбайн, марксисчи-ленинчи өөредигниң арыг шыны дээш туружушаан, ол шугумну практика кырынга бадыткап турар бис.

Сөөлгү үеде совет таланың инициативазының түңнелинде ССРЭ биле КУР-нуң аразында харылзааларны чогумчалыг болдурарынга чамдык бурунгаарлаашкыннарны чедип алыры болдунган. Совет болгаш кыдат чазактарының делегацияларын кызыгаар таарыштырылгазының талазы-биле Пекинде чугаалажыышкыннарны чорудуп турар, элчиннер солчулгазын кылган, садыг элээн калбарган. Ниитизи-биле ол чорудулга оожум-даа чоруп турар болза, бистиң шыдамыккай болур чоруувус четчир, ынчангаш моон соңгаар-даа боттуг болгаш шыдамык болур аргалывысты илергейлээр бис. Бистиң партиявыс «ССРЭ биле КУР-нуң аразында харылзааларның чогумчалыг болуру, совет болгаш кыдат улустарның аразынга чаагай кожа-хелбээ чорукту болгаш найыралды катап тургузары дээш хөделип турар» деп СЭКП-ниң XXIV съездизи кончуг билдингир тодаргайы-биле медеглээн. Ынчаарга эрте-даа, орай-даа болза, харылзааларны чогумчударының талазы-биле ийи таланың күженишкиннериниң эргежок чугулазын Пекин билген турар апаар. Ол чорук ССРЭ биле КУР-нуң аразында кады ажылдажылганы болгаш чаагай кожа-хелбээ чорукту тургузарынга чугула базым, чүгле ийи чурттуң улустарының эвес, а харын бүгү социалистиг лагерьниң, делегейниң революстуг шимчээшкининиң эрге-ажыктарынга бараан болган турар болгаш империалистерниң кара сагыштыг үзел-бодалдарынга өлүмнүг согуушкунну таварыштырган турар ийик.

Социалистиг дем каттыштырылганың болгаш делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң чаңгыс эви болгаш сырый каттыжылышкыны дээш демиселге Моолдуң Араттың революстуг намының киирип турары кескү салышкынын бо удаада база-ла сеткил ханышкын-биле демдеглеп турар бис. Ол, өске марксисчи-ленинчи партиялар ышкаш, национализмге удур, ленинчи өөредигни хажыдар, революстуг хүрээлеңнерге чарылдырыкчы чорукту кылырын кызыдып турар кандыг-даа ревизионисчи оралдажыышкыннарга удур шыңгыы демисежип, интернационалчы туруштарда быжыы-биле туруп турар.

Эштер! Социалистиг Моолдуң делегейге алдар-хүндүзүнүң өзүлдези, ооң даштыкы политиктиг туруштарының чайгылыш чок быжыгылышкыны бисти канчаар-даа аажок ханызы-биле өөртүп турар. 1966 чылда Улан-Баторга болган совет-моол найыралдың митингизинге чүве чугаалап турган, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев мынча дээн: «Улустуң Моолдуң чедиишкиннери делегей социализминге улуг болгаш принципиалдыг ужур-дузалыг. Хөгжүлдениң капиталистиг чадазын оюп эрткеш, социализмче шилчириниң аргаларының дугайында ленинчи өттүр көрүүшкүнүү силерниң дуржулганар практика кырынга бадыткаан. Ооң экономиктиг хөгжүлдезиниң деңнели кандыг-даа болур чүве болза, бистиң үевисте хамаарышпас чорукту чаалап алган чурт социализмниң оруунче кирип болурун ол дуржулга көргүзүп турар, ынчаарга ол чурт найыралчы социалистиг күрүнелерниң деткимчезинге даянгаш, чаа амыдыралды чедиишкинниг тургузуп болур». Азияның, Африканың болгаш Латин Американың чурттары-биле Моол Арат Республиканың найыралчы харылзааларының дүрген өзүп турары-даа дүрүм ёзугаар болуушкун-дур, хөгжүлдениң капиталистиг эвес оруунче угланышкынны ап турар чурттарга МАР-ның дуржулгазы, силерниң партияңарның дуржулгазы улуг сонуургалды хайныктырып турары-даа база-ла дүрүм ёзугаар болуушкун-дур.

Социалистиг Моолдуң үлегер-чижээниң хандыдыкчы күжү күштелип турар. Ынчангаш МАРН-ның XVI съездизиниң салып турар сорулгаларының күүселдези делегей аренязынга МАР-ның алдар-хүндүзүн ам-даа улам көдүрер, кижи төрелгетенниң социалистиг оруктап хөгжүүрүнге ооң салышкынын көвүдедир дээрзинге чигзиниг турбас.

Силерниң съездиңерниң ажылынга долу чедиишкиннерни күзээрин, социализм тургузуушкунунга чаа-чаа тиилелгелерлиг болурун моол коммунистерге, моол ажылчы чоннарга күзээрин чөпшээреп көрүңер, эштер.

Моол Араттың революстуг намы — моол улустуң марксисчи-ленинчи авангарды делгерезин!

Мөңге болгаш бузулбас совет-моол найырал делгерезин!

Социалистиг дем каттыштырылганың, коммунистиг шимчээшкинниң, бүгү антиимпериалистиг күштерниң чаңгыс эви болгаш сырый каттыжылышкыны быжыгып турзун!

Маркс—Энгельс—Ленинниң улуг өөредии делгерезин!

(Эш А. П. Кириленконуң чугаазын улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш адыш часкаашкыннары удаа-дараа үзе кирип турган).

ЧКП-НИҢ 50 ЧЫЛЫНГА ТУРАСКААТКАН

МОСКВАДА. (СЭТА). Чехословакияның Коммунистиг партиязының үндезилеттинген хүнүнден бээр 50 чылынга тураскааткан эртем конференциязы Москвада ажыттынган. СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизм институду, СЭКП ТК-ның чанында Ниитилел эртемнер академиязы, СЭКП ТК-ның чанында Партияның дээди школазы болгаш ССРЭ-ниң Эртемнер академиязы конференцияны организастаан.

СЭКП ТК-ның кежигүнү академик П. Н. Федосеев конференцияны ажыткан. СЭКП ТК-ның чанында Марксизм-ленинизм институдунуң директорунуң бирги оралакчызы П. А. Родионов «Чехословакияның Коммунистиг партиязы — ЧССР-ниң ажылчы чоннарының дайынчы отряды» деп илеткелди кылган.

Акы-дуңма Чехословакияның эртемденнериниң делегациязы конференцияның ажылында киржип турар.

Аныяктарның техниктиг чогаадылгазы

Уран-шевер кылыглар

Коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарынга эртем-техниктиг дешпилге шиитпирлиг рольду ойнап турар. Аңаа техниктиг чогаадылга болгаш чаартыкчы чорук онза ужур-уткалыг. Ооң эгези аныяктарның техникага хандыкшылдыг болурундан эгелээр. Ону Кызылга болуп эрткен өөредилге черлериниң болгаш аныяк ажылчыннарның техниктиг чогаадылга делгелгези база бадыткаан.

Делгелгеге киирген чүүлдерниң иштинде эң-не солун болгаш хөй херекселдер Хову-Аксыдан келген болду. «Тыва кобальт» комбинаттың чогаадыкчылары мында бүдүрүлгеде ажыглаттынып турар янзы-бүрү техниканың хевирлерин бичии хемчээл-биле кылгаш, көргүзүп турар. Ооң иштинде Г. Осиповтуң экскаватор хымыжын кылыр штампызы, Ч. Дүлүш биле А. Деменков оларның кислота кудар херексели болгаш пластмасса ээлдирип тудуштурар электрокыпсыкчы эки демдекти алган. Аныяк авторлар автосептелге заводунуң комсомолчулары Ч. Сат биле А. Воробьевтуң ЗИЛ-130 деп машинаның шимчедикчизиниң клапаннарын октаар херекселдери солун болган.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың руданы черден казкаш, ону фабрикаже сөөртүп, аңаа үүрмектеп сорттаарын болгаш арыг даг-дүгүн бүдүрүп үндүргеш, чүдүрүп чорудуп турарынга чедир көргүскен македин көрүкчүлер улуг сонуургал-биле көргеннер (чурукта).

Кызылдың политехниктиг техникумунуң сургуулдарының эккелген янзы-бүрү ажылдарын мергежилдиг, чараш кылганы база эки үнелээшкинни алган. Ында чогаадыкчылар болгаш чаартыкчылар ниитилелиниң чөвүлели башкы П. Королёвтуң удуртулгазы-биле сургуулдарның техникага ынак, сонуургалдыг болурунче доктаамал сагыш салып турары өөрүнчүг. Янзы-бүрү электрохемчээлдер херекселдерин Кызылдың башкы институдунуң чогаадыкчыларының кылганы техника талазы-биле бедик деңнелдиг күүсеттингенин база демдеглээн.

Делгелгениң түңнелин болгаш республикада техниктиг чогаадылга ажылының байдалын ВЛКСМ Тыва обкомунуң болгаш Чырыдыышкын министерствозунуң чыылдырган хуралынга чугаалажып көргеш, шынарлыг, бедик деңнелге күүсеткен ажылдарның авторларынга шаңналдарны тывыскан. Хуралдың киржикчилери республиканың аныяктарын техниктиг чогаадылга ажылынга идепкейлиг киржиринче чалаан кыйгырыгны хүлээп алган.

В. ПОТЕХИН,
чогаадыкчылар болгаш чаартыкчылар Ниитилелиниң область Чөвүлелиниң даргазы.

Школачыларның холу-биле

Культураның болгаш дыштанылганың Гастелло аттыг парыгының делгелге залы июньнуң баштайгы хүннеринде республиканың школачыларының техниктиг чогаадылгазының экспонаттары-биле долган турган. Делгелге залындан 500 хире янзы-бүрү экспонатты көрген бис. Автомобильдерниң болгаш самолёттарның, аэрошанактарның болгаш корабльдерниң кайгамчык моделдерин бистиң уругларывыс уран шевер кылып каан болдулар. Ыяштан, даштан база мыйыстан кылган кылыгларны келген кижилер магадап көргүлээн.

Тожунуң школачыларының кылган ажылдарының булуну маңаа чораан кижилерниң кичээнгейин хаара туткан болбайн аан. Делгелгеге чораан бир кижи ону «Тайга черниң булуну» деп тодаргай адаан чораан. Төрээн булуңунуң каас-чаражын, онзагай байдалын Л. Симаков, В. Дажима, А. Дансюрюн, Ю. Кулаков олар ханы утка-шынарлыг кылдыр көргүскеннер. Диириг амытаннарның шимчээшкининиң динамиказын көргүзүп шыдаан.

Мыйыстан кылган ажылдар черле онзагайланып турар. Ылангыя «Ызырар ыт», «Марстың кижизи», «Бронтозавр» болгаш «Страус» дээш өске-даа ажылдар кескү черни ээлеп турар. А. П. Артёмов болгаш В. Н. Симаков олар уругларның ажылын удуртуп башкарган.

Кызылдың школачыларының экспонаттары янзы-бүрү болгаш элбек. № 10 школаның өөреникчилери В. Вазовкинниң «Луноход-1», В. Дорожкинниң «Аэрошанак», № 14 школаның өөреникчизи А. Доможаковтуң ТУ-114 самолёттуң моделин кылганын эки деп санаан. № 9 школаның аныяк техниктери А. Ермаковтуң удуртулгазы-биле корабльдерниң болгаш судноларның онзагай чараш моделдерин делгеп салган. Школа-интернаттың өөреникчилери С. Монгуш, А. Буулар, К. Лаптар даштан чазап кылган чүүлдерни делгелгеде кииргени черле эки.

Каа-Хем райондан Сарыг-Септиң № 2 школазында радиотехника бөлгүмүнүң ажылдары онзагай. 9-ку классчы А. Кенденниң «Электроннуг ажаакчы» деп экспонады аваларга улуг дузаны көргүзүп болур. Бичии кижиниң чөргектериниң өл, кургаан баш удур сагындырып турар.

Моон мурнунда чылдарга бодаарга Улуг-Хем, Бии-Хем районнарның делгелгеге киржилгези кошкак болган. Тес-Хем, Өвүр, Эрзин, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Мөңгүн-Тайга районнарның школалары делгелгеге шуут кирипээни багай.

Делгелгениң оргкомитеди бирги черни — Кызылдың, ийиги черни—Таңдының, үшкү черни —Каа-Хемниң аныяк чогаадыкчыларынга болгаш уран шеверлеринге тывыскан. Чамдык районнар делгелгеге озалдап келген. Тожунуң школачыларының делгелгезинде техниктиг чогаадылга чок, колдуунда чаңгыс талалай берген байдалдыг.

Бүдүрүлгениң болгаш түс-түс районнарның чедиишкиннерин көргүзүп турар экспонаттар ниитизи-биле эвээш болган.

А. Кенден, В. Одушпай (Сарыг-Септен), А. Ондар (Чөөн-Хемчиктен), В. Дажима (Тоора-Хемден), А. Вакулин, С. Щербаков (Кызылдан), В. Осипов, Н. Андросов (Таңдыдан) болгаш шупту 14 кижини Ульяновск хоорайже экскурсияладып чорудар болган. Оон аңгыда алды өөреникчини «Артек», «Орлёнок» пионер лагерьлеринче чорудар деп шиитпирлээн.

Н. ШИШИГИН,
оргкомитет кежигүну.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Кызылдың башкы институдунуң бот-өөредилге салбыры чалап тур

Физика-математика факультединге **математика болгаш физика** башкыларын, филология факультединге тыва школага **орус дыл болгаш литература** башкыларын; база **орус дыл, литература болгаш тыва дыл, литература** башкыларын; биология-химия факультединге **биология болгаш химия** башкыларын бот-өөредилге салбыры белеткээр.

Кирерин күзээннер билдириишкинни ректорнуң адынга чорудар. Дараазында документилерни аңаа кожар:

Ортумак эртемниң дугайында документ (боду-биле), **башкы институдунга өөренир дугайында характеристика, 286 майыктың эмчи шынзылгазы, 3×4 хемчээлдиг дөрт чурук.**

Билдириишкиннерни бо чылдың **июнь 20-ден июль 31-ге** чедир хүлээп алыр. Киририниң экзаменнери — **август 1-ден 20-ге чедир**, студентилер санынга киир санаары — **августуң 21-ден 25-ке чедир.**

Бот-өөредилге салбырынга кирерлер дараазында экзаменнерни дужаар:

Физика-математика факультединге — математика (аас, бижимел-биле), **физика** (аас-биле), **орус дыл болгаш литература** (бижимел-биле).

Филология факультединге — орус дыл болгаш литература (аас, бижимел-биле), **ССРЭ төөгүзү** (аас-биле), **даштыкы дыл** (аас-биле). Орус дыл, литература болгаш тыва дыл, литература башкылаарынга өөренир кижилер даштыкы дыл орнунга **тыва дылды** дужаар.

Биология-химия факультединге — химия (аас-биле), **биология** (аас-биле), **физика** (аас-биле), **орус дыл болгаш литература** (бижимел-биле).

Документилерни Кызылдың башкы институдунуң **хүлээп алыр комиссиязынче** дараазында адрес-биле чорудар:

Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, 40, пединститут.

ХҮЛЭЭП АЛЫР КОМИССИЯ.

Физика-математика факультединиң бирги курузунга математика тускай эртемниң талазы-биле немелде хүлээп алышкынны чорударын Кызылда күрүнениң башкы институдунуң бот-өөредилгелиг (заочное) салбыры чарлап тур.

Хүлээп алырының экзамени 1971 чылдың июнь 20-ден эгелээр.

ИНСТИТУТТУҢ РЕКТОРАДЫ.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Кинофикация эргелелиниң чарлаары болза: Күрүнениң кинематография талазы-биле Бүгү-эвилел институдунга **кинематографияның экономиказы** деп тускай эртем чедип алырынга 1 кижини болгаш Ленинградта киноинженерлер институдунга **үн-техниказы** тускай эртем чедип алырынга 1 кижини студент кылдыр хүлээп алырын чарлап тур. Ол кижилерни конкурстан дашкаар хүлээп алыр.

Конкурс чокка хүлээп алыр ол кижилерни үндезин чонунуң иштинден алыр.

Тайылбырны дараазында адрес-биле ап болур: Кызыл хоорай, «Найырал» кинотеатр. Кинофикация эргелели.

КИНОФИКАЦИЯ ЭРГЕЛЕЛИ.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ИЮНЬ 10-ДА

МОСКВАДАН

18.00—Пушкин поэзиязының V Бүгү-эвилел байырлалының түңнел кежээзи. П. И. Чайковский аттыг концерт залындан дамчыдылга. 20.55—Москва хоорайның Ленинград соңгулда округунуң соңгукчуларының хуралы. РСФСР-ниң Дээди Совединге депутаттың кандидаты эш Н. В. Подгорный-биле ужуражылга. 23.20—23.30—Чапсар. 23.30 — Концерт. 00.30 — «Үе». Информастыг программа. 01.00—01.30 — «РСФСР-ниң автономнуг республикаларының сиилилге уран чүүлу». Телеочерк.

КИНО

ИЮНЬ 10-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Кырывас чалыы назын» (румын фильм) 10.10, **«Самурайлар туктары»** (япон фильм, 1 болгаш 2-ги кинолар) 10.00, 12.45, 15.30, 18.15, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чажыт лама» 9.15, 11.15, 13.10, **«Белорус вокзалы»** 17.00, 15.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Уруглар» 15.00, 16.55, **«Даңгына»** 18.50, 20.35 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ооң ады—Час» 15.00, 17.00, 19.00, 21.00 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР: **«Лир хаан»** (1 болгаш 2-ги кинолар) 17.00, 20.00 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: **«Чараш кыс»** 16.30, **«Эдгар болгаш Кристина»** 18.30, 20.30 шактарда.

«СОВЕТ ТЫВАНЫҢ 10 ЧЫЛЫ» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: **«Тайбың үе»** 15.00, **«Марыся болгаш Наполеон»** 19.00, 21.00 шактарда.

КОМПЛЕКСТИГ ЭКСПЕДИЦИЯНЫҢ КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: **«Кызыл элезиннер»** 10.00, **«Тарымал тоорук»** 19.00, 21.00 шактарда.

Агаар

Бөгүн республикага болгаш Кызылга бүргеп, аязыр. Чамдык черлерге чаъс чаап, дыңмираар. Кызылга чагбас. Хаттың күжү секундада 12—18 метр чедер.

Агаарның температуразы республикага 21—26, Кызылга 20—22 градус изиг болур.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:
Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының болгаш пропаганда килдизиниң 35-24, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54, көдээ ажыл-агыйы килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа база совет тургузуг килдизиниң 41-27, информация килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

ТЫВА АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тываның ном үндүрер чериниң республиканың типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу 1.). ТС—00059